

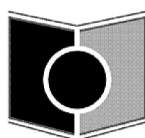
מראי מקומות

מס' 1

חודש מר-חשון תשע"ה

הלכות שביעית

רמב"ם פרק א הלכה א-י

Dirshu
דרשו ד' ועוזו
קרן עולמית לחינוך
ועידוד לימוד התורה

קנין הלכה

לתשומת לבכם: במראי מקומות אלו הושקע עמל רב. אין להעתיק, לצלם וכד' ללא קבלת אישור בכתב מ"דרשו"

קנין הלכה

מראי מקומות

מבוא להלכות שביעית

מקורות להלכה – לעזרת המעיין

האם שביעית בזה"ז מן התורה או מדרבנן

גמרא יבמות דף פב. וסבר ר' יוחנן עד ע"ב וא"ר יוחנן מאן תנא סדר עולם ר' יוסי.

תוס' דף פב: ד"ה ירושה.

רמב"ם פ"א תרומות ה"ה, הכ"ו, השגת הראב"ד, כסף משנה.

גמ' מו"ק דף ב: אלא שביעית בין למ"ד משום זורע וכו' עד דף ג. מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא.

רמב"ם פ"ט שמיטה ויובל ה"ב ומהר"י קורקוס שם.

גיטין דף לו. ברש"י, ובתוס' ד"ה בזמן.

פאת השולחן סי' כג ס"ק כג.

חזו"א סי' ג ס"ק ח.

איסור זמירה אם נוהג מן התורה בכל אילנות או רק בגפן

רמב"ם פ"א ה"ב.

רש"י מו"ק דף ג. ד"ה מקרקעין.

חזו"א סי' כא ס"ק טו.

מראי מקומות

האם שביעית נוהגת בזמן הזה מן התורה או מדרבנן

הנידון של איסור השביעית אם הוא מן התורה או מדרבנן תלוי בשני עניינים:

א] האם קדושת הארץ בזמן הזה היא מן התורה או רק מדרבנן:

בגמ' יבמות [דף פא.]. נחלקו ריו"ח ור"ל, ריו"ח סבר דחיוב תרומות ומעשרות בזה"ז הוא מן התורה, ור"ל סבר שאינו אלא מדרבנן, ובדף פב. הקשו בגמ' על ריו"ח מברייתא של שתי קופות שנפלו להך ב' סאין, ולפי ביאורו של ריו"ח בברייתא מבואר דס"ל דתרומה בזה"ז דרבנן, ותיירך ריו"ח הא מני רבנן, דס"ל דתרומה בזה"ז דרבנן, ואנא דאמרי כר' יוסי דתניא בסדר עולם אשר ירשו אבותיך וירשתה, ירושה ראשונה ושניה יש להן ושלישית אין להן, ופירש רש"י ותוס', ירושה ראשונה, בימי יהושע ואז נתקדשה הארץ בפעם הראשונה, ובמלה קדושה זו כשגלו¹ וכימי עזרא נתקדשה הארץ בקדושה שנייה וקדושה זו לא במלה בגלות מיטום ולכן אין להם שלישית, פי' שאין צריך ירושה שלישית, ונמצא שר' יוסי סובר שקדושה שנייה לא במלה, ולכן חיוב תרו"מ בזה"ז הוא מן התורה.

ביאורים והערות

1. ועיי"ש בתוס' [ד"ה ירושה] שהקשו מהגמ' זבחים [קז:]: שנתבאר שריו"ח סובר שהמעלה קדשים בחוץ בזה"ז חייב, משום דקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא, וא"כ בית המקדש נשאר מקום המקודש להקרבנות ויש איסור להקריב מחוץ לביהמ"ק. ותיירך ר"י דיש להבחין בין ב' סוגי קדושות, קדושת הארץ למעשרות בטלה כשנחרב ביהמ"ק הראשון, אך קדושת ירושלים וביהמ"ק שהיא קדושת מחיצות לא בטלה, כדדרשינן במגילה [דף י:]: אשר לו חומה, אע"פ שאין לו עכשיו הואיל והיה לו קודם לכן. א"נ קדושת ירושלים משום דאיקרי נחלה אין לה הפסק, א"נ משום דכתיב זאת מנוחתי עדי עד.

קנין הלכה

מראי מקומות

ולענין פסק הלכה אם קדושה שנייה קידשה לעתיד לבא נחלקו הראשונים:

הרמב"ם [פ"א תרומות ה"ה] כתב דקדושה שנייה שקידשו עולי הגולה קדושה לשעתה ולעתיד לבוא.² אמנם עיין ברמב"ם [פ"א תרומות הכ"ו] שכתב וז"ל התרומה בזה"ז ואפילו במקום שהחזיקו עולי ככל ואפילו בימי עזרא אינה מן התורה אלא מדבריהם, שאין לך תרומה של תורה אלא בארץ ישראל, ובזמן שיהיו כל ישראל שם, שנאמר כי תבואו, ביאת כולכם כשהיו בירושה ראשונה וכמו שהן עתידים לחזור בירושה שלישיית, לא כשהיו בירושה שנייה שהיתה בימי עזרא שהיתה ביאת מקצתן ולפיכך לא חייבה אותן מן התורה. וכן יראה לי שהוא הדין במעשרות שאין חייבין בהן בזה"ז אלא מדבריהם כתרומה עב"ל.³

והראב"ד השיגו דהא קי"ל כריו"ח דאמר ביבמות תרומה בזה"ז מן התורה, ואי איתא להאי מילתא [פי' דבעינן ביאת כולכם] בחלה הוא דאיתא.

ונמצא שלפי הרמב"ם קדושה שנייה קדשה גם לעתיד לבוא.⁴ וכן דעת הראב"ד [השגות פ"א תרומות הכ"ו] שהובא בסמוך, וכן דעת הרמב"ן [ספר הזכות גיטין דף לו.], עיי"ש שכתב דשביעית בזה"ז היא מן התורה.

דעת ספר התרומה [אחרי הלכות תפילין] והסמ"ג [עשין קלג] בשם ר"י בעל התוס', וכן דעת הרשב"א, דלהלכה קי"ל דקדושה שנייה במילה כרבנן דר' יוסי [יבמות דף פב.], ולפי שיטתם בזמן הזה כל מצוות התלויות בארץ אין חיובן אלא מדרבנן, ובכלל זה שביעית.

[ב] הנידון השני לענין שביעית אי הויה מן התורה בזה"ז, הוא במחלוקת רבי ורבנן המובאת בגמ' [מו"ק ב: וגיטין לו.], דתניא רבי אומר וזה דבר השמיטה שמוט, בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים, ובזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים.⁵ [ומטעם זה אמר אביו בגמ' [מו"ק שם] דהשקית קרקע בשביעית אינה אלא מדרבנן בזה"ז, ולכן התירו להשקות בית השלחין בשביעית. ובגיטין (דף לו.) הובאה דרשת

ביאורים והערות

2. וז"ל הרמב"ם כל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש קדושה ראשונה כיון שגלו בטלה קדושתן, שקדושה ראשונה לפי שהיתה מפני הכיבוש בלבד קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא, כיון שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ קדושה שנייה העומדת לעולם, לשעתה ולעתיד לבוא.

3. ממה שכתב הרמב"ם ויראה לי שכן הדין למעשרות, נראה לכאורה שלענין שאר מצוות התלויות בארץ ס"ל שחיובן הוא מן התורה. אמנם בחינוך [מצוה רטז] שכתב לענין מצות פאה שאינה נוהגת מה"ת לדעת הרמב"ם אלא בא"י ובזמן שישראל שם, כתרומות ומעשרות לא משמע כן. וע"ע שו"ת מהרי"ט [ח"ב יו"ד סי' נב] שכתב שלפי הרמב"ם לא נתקדשה א"י בזמן עזרא הואיל ולא היו כל יושביה עליה, וה"ה דלענין שביעית לא נתקדשה מטעם זה.

4. ולפום ריהטא לענין שביעית יסבור הרמב"ם שהקדושה לא בטלה, וכן מוכרח בדעת הכסף משנה [פ"ט שביעית ה"ב] שכתב שלפי הרמב"ם שביעית בזה"ז מן התורה. [אך דעת המהרי"ט המובא בהערה הקודמת אינה כן].

5. בביאור דרשת רבי נחלקו הראשונים: א. רש"י [גיטין דף לו. ד"ה בזמן] מפרש "בזמן שאתה משמט קרקע" דהיינו שמיטת קרקעות בשביעית, ובזמן שאי אתה משמט קרקע היינו בזה"ז שבטלה קדושת הארץ. ב. תוס' [גיטין דף לו. ד"ה בזמן] בשם ר"ת, והרמב"ם [פ"ט ה"ב] פירשו "בזמן שאתה משמט קרקע" היינו מצות יובל שהקרקעות חוזרות לבעליהן, "אתה משמט כספים", ופי' ר"ת שהכוונה לכל מצוות השביעית, וקרי לה שמיטת כספים משום דשמיטת קרקע נהגה גם ביובל, ורק שמיטת כספים מיוחדת לשביעית, דיוכל אינו משמט כספים. ולענין פירוש הרמב"ם עיין כ"מ [פ"ט ה"ב] שביאר שלפי הרמב"ם רק שמיטת כספים נתמעטה, אבל שמיטת קרקע נוהגת מן התורה. ומהר"י קורקוס [שם] כתב דלפי גירסתו ברמב"ם [פ"י ה"ט] מבואר שגם שמיטת קרקעות שבשביעית נתמעטה לפי הרמב"ם.

קנין הלכה

מראי מקומות

רבי להא דהקשו על תקנת פרוזבול, דמי איכא מידי דמדאורייתא משמטא שביעית והתקין הלל דלא משמטא, ועל זה הביאו את דרשת רבי לומר ששמיטת כספים בזה"ז אינה מן התורה].

הרמב"ם לא הביא את דרשת רבי הנ"ל לענין מצות שמיטת קרקעות, רק הביאה [פ"ט ה"ב] לענין שמיטת כספים, וז"ל אין שמיטת כספים נוהגת מן התורה בשביעית אלא בזמן שהיובל נהוג שיש שם שמיטת קרקע, שהרי ישוב הקרקע לבעליו בלא כסף, ודבר זה קבלה הוא וכו'.

אמנם מהר"י קורקוס [פ"ט ה"ב] כתב דכיון שהרמב"ם הביא את דרשת רבי, ובגמ' [מו"ק ב:] הובאה דרשה זו גם לענין שמיטת קרקעות, יש ללמוד מזה דס"ל את דרשת רבי גם לענין שמיטת קרקעות שאינה נוהגת בזה"ז אלא מדרבנן, וכן כתב החזו"א [סי' ג ס"ק ח]. והביא מהר"י קורקוס דכן הוא הגירסא ברמב"ם [פ"י ה"ט], וכפי שיובא להלן.

העולה מכל הנ"ל:

א. דעת רש"י [גיטין דף לו.] וספר התרומה [הלכות א"י, אחרי הלכות תפילין] והסמ"ג [עשין קלז] והרשב"א [יבמות דף פב:] דשביעית בזמן הזה דרבנן הואיל וקדושה שנייה בטלה עם החורבן.

ב. דעת בעל העיטור [ערך פרוזבול, הובא במהר"י קורקוס פ"ט ה"ב] והראב"ד [השגות על הרמב"ם פ"א ה"א] והרמב"ן [ספר הזכות גיטין דף לו.] ששביעית בזה"ז מן התורה, והיינו משום דס"ל שקדושה שנייה לא בטלה, ולענין דרשת רבי, הרמב"ן כתב שלא קי"ל כרבי אלא כרבנן דפליגי עליה.

ובדעת הרמב"ם [פרק י ה"ט] יש גירסאות חלוקות, וכפי שכבר ציין שם מהר"י קורקוס:

א] גירסת הדפוסים היתה ובזמן שאין היובל נהוג אינו נהוג אחד מכל אלו [דין עבד עברי ובתי ערי חומה וכו'], חוץ משביעית בארץ והשמטת כספים בכל מקום מדבריהם. וכן היתה הגירסא לפני הכ"מ, והוא פירש שם [ובפ"ט ה"ב] ששביעית בארץ נוהגת מן התורה.⁶

ב] אך גירסת כל כתבי היד, וכן לשון החינוך [מצוה של], וכן הביא מהר"י קורקוס וציין לו המהר"ט [שו"ת ח"ב סי' נב] ונוהגת שביעית בארץ מדבריהם והשמטת כספים בכל מקום מדבריהם, ולפי"ז מפורש ברמב"ם שגם שמיטת קרקעות בזה"ז היא מרבנן.

להלכה: האחרונים נקטו דיש להורות ששביעית בזה"ז דרבנן, כרוב הראשונים, כן כתב בספר פאת השולחן [סי' כג ס"ק כג], עי"ש שהאריך, והביא בסוף דבריו שכן כתבו הכנה"ג [סי' שלא] והמהרש"ם [חיו"ד סי' קצב], וכן כתב החזו"א [סי' ג ס"ק ח].

רמב"ם פרק א הלכה א

מקורות להלכה – לעזרת המעיין

האם יש עשה ד'ושבתה הארץ' כדוגמת איסור שביתת בהמתו בשבת

א. לשון הרמב"ם כאן ובסהמ"צ עשין קלה.

ב. גמ' ע"ז דף טו. ובכל מקום וכו' עד גזירה משום שאלה ומשום שכירות.

❖ ביאורים והערות ❖

6. והכ"מ [פרק ב הכ"ט] האריך לחלוק על בעל הכפתור ופרח, ונקט דשביעית בזה"ז אסורה רק מדרבנן, אמנם דברים אלו הם העתקה מתשובת הב"י אבקת רוכל שנכתבה בשנת רצ"ט, ואילו הכ"מ נכתב בשנת שכ"ז, וחזר בו הכ"מ ונקט שדעת הרמב"ם ששביעית בזה"ז אסורה מהתורה.

קנין הלכה

מראי מקומות

שם בגמ' רב הונא זבין עד ע"ב מפני שיכול להובירה.
 רש"י ע"ב ד"ה אדם. תוס' ד"ה מי. תוס' רי"ד וריטב"א שם.
 ג. גמרא ראש השנה דף י: דתנן אין נוטעין וכו' עד לדברי האומר ל' צריך ל' ושלשים. רש"י שם ד"ה צריך. תוס'
 שם ד"ה שלשים. פי' בקונטרס וכו' ופי' ר"ת.
 תוס' רי"ד ר"ה דף י:.
 חזו"א שביעית סי' יז ס"ק כב, ס"ק כ"ה ד"ה ובזה"ז סי' כב ס"ק כ.

האם איסורי שביעית נוהגין בתוך הבית

מל"מ פ"א ה"א בשם הירושלמי.

פאת השולחן סי' כ הערה נב.

חזו"א סי' כב ס"ק א.

חזו"א סי' כ ס"ק ו ד"ה והזורע.

מראי מקומות

המצוות והאיסורים בשביעית

מצות עשה לשבות בשנה שביעית מעבודת הארץ

האם יש עשה של שבת הארץ דוגמת שבתת בהמתו בשבת. [ונפק"מ שאם ישכיר שדהו לנכרי והלה יעבוד בשביעית יעברו
 הבעלים בעשה דאורייתא, וכן נפק"מ אם אמר לגוי לעבוד בשדהו אם עובר הבעלים בעשה].

א [מדברי הרמב"ם משמע שהעשה של שבתת הארץ מוטל על הגברא, וז"ל מצות עשה לשבות וכו', וכן הלשון בסהמ"צ [עשה
 קלה] וכל העושה מלאכה וכו' בשנה זו ביטל עשה זו. [כן כ' חזו"א (סי' יז ס"ק כה) ברעת הרמב"ם].

ב [גמ' ע"ז דף טו. ובכל מקום וכו' עד גזירה משום שאלה ומשום שכירות.

שם בגמ' רב הונא זבין עד ע"ב מפני שיכול להובירה.

לשון הגמ' [שם ע"ב], והרי שדה דאדם מצווה על שבתת שדהו בשביעית, ופירש"י [ד"ה אדם] וז"ל שנת שבתון יהיה לארץ,
 עב"ל.

ועיי"ש בתוס' [ד"ה מי] דפשיטא להו שבענין שביעית לא שייך כלל איסור שבתת השדה, ואם ישכירנה לאחר [בין אם הוא גוי
 ובין אם הוא ישראל] אין הבעלים עוברים. ולכן תוס' ביארו את הגמ' רק לענין מכירת שדה לישראל החשוד על השביעית, ומצד
 דין לפני עור לא תתן מכשול.

דברי התוס' רי"ד [ע"ז דף טו: ד"ה אמר ליה]

כתב התוס' רי"ד וז"ל קשיא לי טובא ומי דמי צווי דשבתת שדהו בשביעית לצווי דשבתת בהמתו בשבת, צווי דשבתת שדהו
 בשביעית אינו אלא שלא יעשה הוא מלאכה בשדהו, אבל אם השכיר שדהו לחשוד על השביעית אינו עובר המשכיר ואין בו

קנין הלכה

מראי מקומות

אלא משום ולפני עור לא תתן מכשול וכו'. ויש לומר שבשבתת קרקע הוזהרנו בשביעית, כפירוש המורה דנפקא לן משנת שבתון יהיה לארץ ואסור להשכיר שדהו לגוי בשביעית, עכ"ל.

עיין תוס' רבינו אלחנן [ע"ז דף טו:]: וריטב"א [שם] שכתבו איסור שבתת שדהו, וכן הוא במהרש"ל [דף צ.]. דאמורה לגוי לעבוד בשביעית אסורה מהתורה.

[ג] ברש"י ר"ה [דף י: ד"ה צריך] מבואר שאסור לנטוע בזמן כזה שהנטיעה תיקלט בתוספת שביעית. וכן בתוס' [שם ד"ה שלשים] מבואר בדברי ר"ת שאסור לנטוע אילן אם הנטיעה תיקלט בשביעית. עיין בתוס' רי"ד [ר"ה דף י:]: והאיסור של תוספת היא רק חרישה, דמינכר שעושה זאת לצורך שביעית, אבל נטיעה לא נאסרה בתוספת שביעית, ובתנאי שלא ייקלט בשביעית, וז"ל שאם הרבר ידוע שלא תוכל לקלוט קודם שביעית אלא בשביעית, הו"ל כנוטע בשביעית ויעקור עכ"ל.⁷ ונמצא שגם ברש"י וגם בתוס' רי"ד מבואר שאסור שתיקלט הנטיעה בשביעית.

להלכה: כתב החזו"א [סי' כב ס"ק ה והוא במכתב להגרש"ז זצ"ל] שמסתמית הגמ' והראשונים נראה שא"צ לחוש לקליטת הנטיעה או הזרעים בשביעית, ורק בזמן שנהגה תוספת אסורה. אמנם לענין פועל העובד בשדהו חשש החזו"א [סי' כא] לאיסור שבתת שדהו.

נפק"מ נוספת בשבתת שדהו

במעדני ארץ [להגרש"ז אויערבאך זצ"ל סימן יג אות יד] הובא עוד נפק"מ לענין המשכיר בית שיש בו חצר, לישראל חשוד על השביעית, דאם משום לפני עור, י"ל דתלינן שיכול להובירה ולא לעבוד בשדה, [וכענין המבואר בגמ' ע"ז (דף טו: דב"ה מתירין למכור שדה ניר בשביעית מפני שיכול להובירה)], משא"כ אם הבעלים מוזהר בשבתת השדה כמו בשבתת בהמתו בשבת, א"כ יש כאן איסור.

[אם נבוא לחוש לאיסור שבתת שדהו כמו בשבתת בהמתו לא תהא עצה במה שכבר השכיר את ביתו, אלא להפקיר את החצר].⁸

ביאורים והערות

7. עיין חזו"א [סי' יז ס"ק כב] שנקט בדעת רש"י דמה שאסר שתיקלט הנטיעה בזמן תוספת שביעית, הוא רק מדין תוספת, וא"כ בזה"ז שבטל דין תוספת שביעית אין איסור לנטוע לפני ר"ה באופן שתיקלט הנטיעה בשביעית, וגם בדעת ר"ת כתב החזו"א שרק מדין תוספת שביעית אסור לנטוע בתוך ל' יום לר"ה אם תיקלט הנטיעה בשביעית. וע"ע בחזו"א [שם סי' יז ס"ק כה] שכתב שאין לפרש שיש כאן איסור מצד שבתת שדהו, דלא נאסרה שבתת שדהו אלא בזמן שעובד בה אדם אף בנכרי, משא"כ מה שהארץ פועלת מאליה.

אמנם מלשון תוס' רי"ד שכתב שאם נקלטת הנטיעה בשביעית הוי כנוטע בשביעית, משמע שזה כעין איסור שבתת שדהו.

8. ולענין אדם הגר בבית משותף עם שכנים שאינם שומרי שביעית והם עובדים בגינה משותפת, לכאורה היה מקום לומר שאין בזה איסור שבתת שדהו כיון שהדבר נעשה בעל כרחו, דאטו אם יתקוף אדם מחלל שבת את בהמת חברו ויעשה בה מלאכה יעברו הבעלים בשבתת בהמתו, [דדוקא כשמשכיר בהמתו לגוי יש בזה איסור, שהוא גורם לה לעבוד].

אמנם אם מתחילה קנה את הדירה במצב זה של שותפות עם עבריינים מסתבר דגרע טפי, וכה"ג גם בבהמה מסתבר שיהא איסור אם יקנה בהמה בשותפות עם מחלל שבת. [וע"ע בפמ"ג (או"ח סי' רסו א"א ס"ק ו) דמשמע שגם בשבתת בהמתו יש איסור אם יודע שאדם אחר עובד בה]. ובספר דרך אמונה [פ"א ס"ק ט] הביא הוראת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שהצריך להפקיר את חלקו בחצר בפני שלשה [ואם הדירה רשומה על שם האשה צריכה גם היא להפקיר בפני שלשה], והוסיף שם שאם עושים רק מלאכות דרבנן יש מקילין שא"צ להפקיר. [לכאורה

קנין הלכה

מראי מקומות

האם דיני שביעית נוגעים בתוך הבית

ירושלמי פ"ק דערלה ה"ב, הובא במל"מ [פ"א ה"א].

אילן שנמטעו בתוך הבית חייב בערלה, ופטור ממעשר. והמעם הוא משום שבערלה כתיב ארץ, כי תבואו אל הארץ, וגם בית מיקרי ארץ, אבל במעשר כתיב שדה, היוצא השדה שנה שנה, ובית אינו כגדר שדה. [הרמב"ם פ"א ממעשר ה"י חייב במעשרות מדרבנן, והראב"ד פטר לגמרי]. ולענין שביעית כתב הירושלמי "צריכה", פירוש ספק. והמעם משום שבביעית נזכר בפסוק גם ארץ [ושבתה הארץ] וגם שדה [שדך לא תזרע]. וכתב המל"מ שהרמב"ם לא הביא ספק זה.

ובספר פאת השולחן [סי' כ הערה נב] הביא את הספק הזה, וכתב דכיון שהכריעו האחרונים שביעית בזה"ז דרבנן לכן יש להקל. וכתב החזו"א [סי' כב ס"ק א] דאף שהרמב"ם נקט שלענין מעשר חייב מדרבנן, מ"מ סבר הפאת השולחן דאין זה מכריח שגם לענין שביעית החמירו רבנן, דאפשר שהקלו משום חיי נפש, וכיון שהראב"ד פטר גם לענין מעשר, י"ל דלענין שביעית גם הרמב"ם מודה דלא גזרו חכמים.

והחזו"א [שם ד"ה ועיקר] כתב דהא שהיקל הפאת השולחן בדרבנן אינו מוכרע, ד"ל דכיון שעיקר הספק בדאורייתא ובוה מחמירין, לכן גם לדין יש להחמיר. ועוד דיש כאן ס"ם לחומרא אולי לפי הרמב"ם אסור מדרבנן. ומכאן זה כתב החזו"א שלענין עציץ שאינו נקוב יש להקל, כיון שעיקר דין עציץ שאינו נקוב לא נתפרש לענין שביעית, לכן כשוורע בבית בעציץ שאינו נקוב יש לסמוך על הפאת השולחן.

גדר בית לענין שביעית

כתב החזו"א [סי' כב ס"ק א ד"ה וגדר] וז"ל גדר בית בודאי א"צ בית שחייב במוזחה, והדעת נותנת דהעיקר תלוי בכוסו, ואולי צריך מחיצות י"ט ג"כ עכ"ל.

עוד הוסיף [להלן ד"ה ואף] דאם מתוח אהל עראי לפי שעה אין זה מבטל כלל שם שדה.

עוד כתב החזו"א [סי' כ ס"ק ו ד"ה והזרע] דלכאורה הספק של הירושלמי אי נהגא שביעית בתוך בית צ"ע, שהרי מפורש במשנה [פ"ב ה"ד] דאין עושין בתים לנמיעות בשביעית. וכתב החזו"א דהמשנה איירי באופן שהבית מיטיב את הגידול של

ביאורים והערות

כוונתו למה שכתב ר' דוד קרלינר בשאלת דוד שבמלאכות דרבנן אין איסור שביעית שדהו, כעין הא דמצינו בגמ' (שבת דף קנד:) שאין בשבת איסור מחמר ושביעית בהמתו במלאכות דרבנן].

ואם יחייבוהו לשלם דמי ועד הבית ואם לא יתן יכופו אותו ע"י הערכאות, כתב דמותר לשלם רק יאמר שנותן זאת עבור דברים המותרים.

השקיה ממוחשבת

דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל היתה להתיר השקיה ממוחשבת אם הכל נעשה לפני השביעית ואינו עושה שום פעולה בשביעית. [ואולי סבר שזה נקרא שאין כאן מעשה אדם בשביעית, ולא דמי לגוי העובד בשדה ישראל]. אבל אין לעשות שום פעולה בשביעית וכל שנפסקה פעולת המחשב אף לרגע אסור לחדשה.

ובספר חוט שני [פ"א ה"י עמ' קד] כתב שאסור לכיין אף מערב שביעית שעון או מחשב שיפעיל בשביעית מערכת השקיה לשדות, [אם הוא באופן שאסור להשקות, שאין בזה היתר דפסידא], מפני שכל פעולה הנעשית מכח מעשה האדם ומתייחסת אליו אסורה משום שביעית הארץ.

קנין הלכה

מראי מקומות

הנטיעות, כגון שיש בו חלונות באלכסון שמויגן מפני החמה ואינו חוסם את הגשמים והטל והאוויר, משא"כ הירושלמי איירי באופן שהבית מונע את הגשמים והטללים והאוויר וזה מקלקל לצמחים ואינו מיטיב עימם, ובוה נסתפק הירושלמי.⁹

הלכה ב

מקורות להלכה – לעזרת המעיין

רמב"ם פ"ד ה"א, והכ"ב.

חזון איש סי' יז ס"ק ג.

מראי מקומות

קצירה ובצירה לעבודת הארץ

הנה לפום ריהמא איסור קצירה ובצירה בשביעית אינו ענין לעבודת הארץ ולעבודת האילן, אלא הוא מכלל המצוות של פירות שביעית, שנצטוינו להפקירם ולא לנהוג בהם מנהג בעלים, ובכלל זה לא יקצרו כדרך הקוצרים, כגון שקוצר כל השדה. אבל ברמב"ם [פ"ד ה"א והכ"ב] מפורש שיש שני איסורים נפרדים בקצירה ובצירה: א. מדין הפירות וכנ"ל. ב. שלא יקצור לעבודת הארץ, ולוקה ע"ז מן התורה.

ועיין חזו"א [סי' יז ס"ק ג] שהביא דאכן כן מבואר ברמב"ם.¹⁰

ביאורים והערות

9. תוספת עיון

בענין זריעה בשביעית בחממות

פוסקי זמנינו דנו אם יש מקום לדון את החממות כדין בית, שנסתפק בו הירושלמי הואיל והן מקורות, או שדינם כדין שדה הואיל ועיקר מטרתן להיטיב עם הזרעים.

ובספר משפטי ארץ על הלכות שביעית הביא את דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שכתב בזה שבתקופת החורף שהחממה מיטיבה עם הצמחים בזה שהיא מונעת קור גדול, בודאי אין מקום להקל כלל. אך בתקופת הקיץ שדרך החקלאים להסיר את הגג, והוא אינו מסיר משום דיני השביעית, בזה נקט הגרי"ש זצ"ל שיש מקום לדון ולהקל. [ולגבי אלו שאינם מסירים את הגג כדי למנוע משרצים ותולעים להכנס, נקטו דיש מקום להסתפק אם זה בגדר עבודת שדה וכרם ואסור, או דכיון שאינו נוגע לעצם הגידול של הצמחים רק לאיסור תולעים, ולעצם גידול הצמחים החממה אינה רצויה, אולי דינם כבית וקיל טפין].

עוד הביא שם שבשמיטת תשנ"ב היתה סכנה להשגיא על ירקות הניקחים מהערבים, ואז היקל הגרי"ש אלישיב זצ"ל לזרוע בעציצים שאינם נקובים בחממות ע"י שימכרו את העציצים לנכרי [ואין בזה איסור לא תחנם כיון שאינו חלק מהקרקע, וכן אין זו הערמה ניכרת], ושיעשו את הזריעה והקטיפה על ידי נכרים.

ודעת הגר"ש ז"ל אויערבאך זצ"ל [הובאה בספר משפטי ארץ הנ"ל עמ' 230] דכיון ששביעית בזה"ז דרבנן יש להקל בעציץ שאינו נקוב, גם לענין מלאכות גמורות כזריעה וקצירה, וגם לענין שאין הפירות קדושים בקדושת שביעית.

10. ודייק כן החזו"א גם מתוס' [ר"ה דף יב: ד"ה מנהג] שכתבו דמקרא דבחריש ובקציר תשבות ילפינן דין תוספת שביעית לאחר השביעית, שתבואה שהביאה שליש בשביעית ויצאה לשמינית אסור לחרוש ולקצור ולעדור אותה תבואה, והרי מיירי בשנה השמינית ואפ"ה אסרינן לעשות עבודות הארץ השייכות ומועילות לתבואה זו שיש בה קדושת שביעית, ואיסור זה הוא מדין תוספת. ומזה שתוס' נקטו גם איסור לקצור אותה תבואה משמע שגם איסור הקצירה שייך לעבודת הארץ, ולא רק לקדושת שביעית של הפירות ודו"ק.

ועיי"ש בחזו"א שציין לגמ' [מו"ק דף ג.] שאמרה מכדי זמירה בכלל זריעה ובצירה בכלל זריעה וכו', למימרא דאהנך תולדות מיחייב ואחרנייתא לא מיחייב. וכתב דמשמע שהכל מיירי בעבודת הקרקע, וקצירה שהיא לעבודת הקרקע היא אב, ובצירה שהיא לעבודת הקרקע היא תולדה, ותמה על זה החזו"א דהא קצירה בעלמא לענין שבת היא קצירה לצורך הדבר הנקצר, אבל קצירה המשביחה את השדה או את האילן אין לה שם אב דקוצר אלא היא בכלל ניכוש או כיסוח והוי תולדה דזרע או נוטע ולא אב, ועוד דלא מצינו בגמ' קוצר תבואה

קנין הלכה

מראי מקומות

וע"ע בספר מעדני ארץ [להגרש"ז אויערבאך זצ"ל סי' ג] שהאריך בכיורור איסור זה של קצירה ובעזרה לעבודת הארץ. 11.

אחד כרם ואחד שאר אילנות, לשון הרמב"ם

מבואר לכאורה מלשון הרמב"ם שאיסור זמירה אינו רק בגפן אלא גם בשאר אילנות. ובגמ' [מועד קטן דף ג.] מנין שאין מקרסמין ואין מזרדין באילן, ואמרו ע"ז בגמרא שהאיסור מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא. ופירש"י מקרסמין היינו זימור אלא שקרסום שייך באילנות, וא"כ מבואר שזימור שאר אילנות אינו אסור מהתורה. גם הר"ש [פ"ב מ"ג] כתב דמקרסמין היינו זימור, ושם במשנה איתא דמקרסמין עד ראש השנה, ואין בזה איסור תוספת שביעית, ולעיל [פ"ב מ"ב] כתב הר"ש דכל הנך מלאכות דשרינן עד ר"ה, אע"פ שיש מהן שאינן לצורך פירות ששית לא גזרו בתוספת, משום דאפילו בשביעית עצמה לא אסרינן מדאורייתא כדאמרינן בריש מו"ק, דאבות אסר רחמנא ולא תולדות, וא"כ מבואר מרש"י ומהר"ש שאין איסור זימור מן התורה בשאר אילנות אלא בכרם. 12. וברעת הרמב"ם, כתב האגלי טל [זורע ס"ק ד] שמלאכת זימור היא דוקא כאשר חותך את הענפים הלחים ועושה זאת במקום ידוע כדי שיתחזק כחו של האילן, אך קרסום וזירוד לדעת הרמב"ם הוא בענפים היבשים, וזה אינו דומה לזימור ולכן אינו אסור אלא מדרבנן.

והחזו"א [סי' יז ס"ק כ ד"ה ר"מ] הניח דברי הרמב"ם בצ"ע. אמנם בסי' כא [ס"ק טו] כתב דמה שכתב הרמב"ם "אחד כרם ואחד שאר אילנות" לא קאי על מלאכת הזמירה, אלא על עיקר איסורי שביעית, דכיון שאמרה תורה וכרמך לא תזמור היה מקום לטעות ולומר שכל איסורי שביעית נאמרו רק בכרם ולא בשאר אילנות, קמ"ל הרמב"ם שהאיסורים נאמרו בכל האילנות, ונפק"מ שאסרו לנטוע ולהכריך ולהרכיב שאר אילנות, ואסור לבצור כדרך הבוצרים, ואסור לבצור לעבודת האילן. [וזימור אינו בכלל זה משום שהעבודות משתנות בשינוי קל, והתועלת שיש לאילן מזמירה באופן הנכון במקום הנכון בזמורות אינו בשאר אילנות, ולכן אין בזה איסור תורה, ומ"מ אסור מדרבנן].

ביאורים והערות

ובוצר ענבים הנעשים לעבודת הארץ.

11. עיין בספר חוט שני [פרק ד הכ"ב עמ' קצג] שכתב לדייק מלשון הרמב"ם שגם איסור קצירה לעבודת הארץ לא נאסר אלא בפירות שביעית, אבל פירות שחנטו בשישית ונכנסו לשביעית אין בהם איסור זה. ולכן כתב דלדעת הסוברים שבאתרוג אזלינן בתר חנטה, מותר לתלוש מעצי אתרוגים אחרי חג הסוכות של תחילת השביעית את האתרוגים שנשארו על העצים, כדי לאפשר לאתרוגים חדשים לחנוט ולצמוח, כיון שהאתרוגים האלו חנטו בששית, ואין בהן קדו"ש. אמנם כתב דגם לשיטת אלו יש בזה איסור דרבנן, כיון שתלישה זו מקילה על העץ ומחזקת אותו והוא כעין גיזום, אך במקום פסידא יש להתיר איסור דרבנן זה, אך סיים דעדיף להשאירם על העץ עד שלא תהא אפשרות אחרת ואז לתולשן. [ולדעת הרמב"ם שנסתפק אולי אזלינן באתרוג בתר לקיטה, א"כ להך צד שבתר לקיטה אזלינן, יש איסור תורה בתלישת האתרוגים האלו, דהרי בוצר לעבודת האילן, ולא הותר אף במקום פסידא].

עוד כתב בחוט שני [פ"א ה"י עמ' צח] דעץ שפורחים בו הרבה פרחים שעתידים להוציא פירות, וע"י ריבוי הפירות עלול יכול הפירות להיפסד, מותר למעט את הפרחים הנ"ל כל זמן שלא הוכר הפרי משום פסידא, ואח"כ הוסיף שאם מתכוין במיעוט הפרחים לתועלת העץ יש בזה איסור בצירה מה"ת, כיון שבוצר לעבודת האילן שלא יוציא כחה, וזה אסור אף במקום פסידא כיון שאין להתיר מלאכות ד"ת במקום פסידא. [ולכאורה יש לעיין בזה, דמיעוט הפרחים אין בו שם בצירה הואיל ועדיין אין כאן פרי, ואינו אלא כעין כיסוד וזירוד של ענפים יתרים, וא"כ אין בו אלא איסור דרבנן ושרי במקום פסידא].

12. והרש"ש הניח דברי הר"ש בקושיא, שהרי בפ"ב [מ"ה ד"ה רבי שמעון] כתב הר"ש שלא יתכן שר"ש סובר שעבודת האילן לא נאסרו כלל בשביעית שהרי נאמר וכרמך לא תזמור, ושם איירי לענין עבודה בשאר אילנות, וא"כ נמצא שהר"ש הביא את הפסוק הזה גם לענין שאר אילנות. ולכא"ו אין זו קושיא, דהר"ש רק הביא משם שלא יתכן לומר שבשביעית נאסרה רק עבודת קרקע ולא עבודת האילן, ומעתה פשוט דה"נ כשגזרו חז"ל לאסור כל התולדות כלול בזה תולדות של עבודת האילן.

קנין הלכה

מראי מקומות

הלכה ג – ד

מקורות להלכה – לעזרת המעיין

חרישה בשביעית האם אסורה מהתורה

גמ' מו"ק דף ג. איתמר החורש בשביעית עד סוף העמוד מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא. רמב"ם פ"א ה"א וה"ד וה"י, מהר"י קורקוס הלכה י. רש"י ר"ה דף ב. ד"ה ולשמיטין. תוס' סנהדרין דף כו. ד"ה משרבו. רמב"ן על התורה פ' משפטים פכ"ג פסוק יא. חזו"א סי' יח ס"ק ג.

האם יש איסור תורה בנטיעה בשביעית

גמ' גיטין דף נג: ורמי דר"מ אדר"מ בדאורייתא וכו' עד מאי שנא שבת ומאי שנא שביעית. רמב"ם ומהר"י קורקוס כאן תוס' ר"ה דף י: ד"ה שלשים. ר"ש פ"ק שביעית סוף משנה א. חזו"א סי' יז ס"ק כ ד"ה ה"ד וס"ק כד ד"ה שם.

מראי מקומות

האם יש בחרישה איסור תורה [עשה או הלמ"ם]

יש אוסרין חרישה מן התורה, רש"י [ר"ה דף ב. ד"ה ולשמיטין], תוס' [גיטין דף מד: ד"ה נטייבה], תוס' [סנהדרין כו. ד"ה משרבו], רמב"ן על התורה [שמות פרק כג פסוק יא].

בדעת הרמב"ם יש מבוכה. בפ"א [ה"א] הביא מ"ע לשבות בשביעית שנאמר בחריש ובקציר תשבות, ומבואר שיש בזה איסור תורה. ואילו בהלכה י כתב וז"ל שאין אסור מן התורה אלא אותן שני אבות ושתי תולדות שלהם.

ועיין מהר"י קורקוס [פ"א הלכה י] שנקט שיש בזה איסור תורה. וכן נקטו השער המלך [פ"א ה"א], הנודע ביהודה [שו"ת תנינא סי' לא], רע"א במשניות [פ"ב מ"ב אות יב], והחזו"א [שביעית סי' יח ס"ק ג].¹³ [וכתב החזו"א שאי אפשר ללמוד מהלכה י הנ"ל שאין בזה איסור תורה, כיון שאין זה עיקר מקומו ולא בא אלא לשלול איסור שאר עבודות].

האם יש איסור תורה בנטיעה בשביעית

גמ' גיטין דף נג: ורמי דר"מ אדר"מ בדאורייתא וכו' עד מאי שנא שבת ומאי שנא שביעית.

מהגמ' הוה הוכיח החזו"א [סי' יז ס"ק כ ד"ה ה"ב, וס"ק כד ד"ה שם] שנטיעה אסורה בשביעית מן התורה, ואף שלא נתפרשה בתורה, צ"ל שהיא בכלל איסור זימור.

קנין הלכה

מראי מקומות

כתב הרמב"ם [כאן] הנוטע וכו' אינו לוקה מה"ת רק מכת מרדות. וכתב מהר"י קורקוס [שם] שאין בנטיעה איסור תורה לפי הרמב"ם, וכך כתבו הפאת השולחן [סי' כ ס"ק ד] והאגלי טל [זורע ס"ק ב אות ה].
אך החזו"א הנ"ל [ס"ק כ] שהכריח מהגמרא שנטיעה אסורה מהתורה, כתב דצ"ל דרק אין לוקין עליה מן התורה, דאפשר שהוא בכלל הא דאין מזהירין מן הדין, דלא נתפרש בתורה איסור לאו למלקות אלא בזימור ולא בנטיעה.

תוס' [ר"ה דף י: ד"ה שלשים] הביאו שיטת ר"ת דמשמע לכאורה דנטיעה אין בה איסור תורה. 14.
הר"ש [פ"ק דשביעית סוף משנה א] הביא בשם ר"ת שנטיעה אסורה רק מדרבנן [וכן הביא הר"ש בשמו פ"ב מ"ו], והר"ש בעצמו חלק שלא יתכן כלל לומר שזימור אסור מהתורה ונטיעה רק מדרבנן.
ר"ש סיריליאו [פ"ב מ"ו] בביאור למשנה כתב אף דלוקין על נטיעה.

הלכה ה-ז

לענין ביאור המלאכות המובאות בר"מ בהלכות אלו, רצוי לעיין בדרך אמונה שבו מובאים פירושיהם של הראשונים והאחרונים למלאכות אלו.

הלכה ו

מקורות להלכה – לעזרת המעיין

דין עציצים בשביעית

רדב"ז על הרמב"ם ד"ה אין בודקין.
חזו"א סי' כב ס"ק א ד"ה ונראה.

גודל הנקב שבעציץ

גמ' שבת דף צה:
רמב"ם פ"ה תרומות הט"ו.
חזו"א סי' כב ס"ק א ד"ה ובין.

עציץ מחרס ועץ

גמ' מנחות דף פד:
גיטין דף ז: רש"י ד"ה עפר חו"ל ותוס' ד"ה עציץ.
שו"ע או"ח סי' שלו ס"ח.
חזו"א שביעית סי' כב ס"ק א ד"ה ובין.

ביאורים והערות

14. אמנם החזו"א [סי' יז ס"ק כד ד"ה שם] פירש בדעת ר"ת, שרק לגבי תוספת שביעית כתב שנטיעה אסורה רק מדרבנן, אבל בשביעית עצמה יש בזה איסור תורה. והטעם שאין איסור תורה בתוספת שביעית, כתב החזו"א [לעיל ס"ק כב] דבתוספת נאסרו רק מלאכות שעניינם הכנה לשביעית, ולכן חרישה וזריעה אסורות מה"ת, אבל נטיעה של אילן הוא מעשה הנעשה לשנים רבות ואינה מתייחסת בדוקא כהכנה לשנה הקרובה, ולכן אין בזה איסור תורה בתוספת.

קנין הלכה

מראי מקומות

הפסק אויר

גמ שבת דף פא: עציץ נקוב המונח ע"ג קרקע וכו'.

יניקת נוף

משנה עוקצין פ"ב מ"ט בר"ש ורמב"ם.

תוס' גיטין דף כב. ד"ה בתר.

מל"מ פ"ב בכורים ה"ט.

אג"ט קוצר ס"ג.

חזו"א שביעית סי' כב ס"ק א ד"ה ובין.

מראי מקומות

דין עציצים בשביעית

עציץ נקוב

לענין הפרשת תרומות ומעשרות קיי"ל דעציץ נקוב נחשב מן התורה כמו הקרקע ממש, וכדתנן במשנה [דמאי פ"ה מ"י] עציץ נקוב הרי הוא כארץ, תרם מהארץ על עציץ נקוב, מעציץ נקוב על הארץ תרומתו תרומה. גם לענין דיני שביעית מבואר דאסור לזרוע ולעשות שאר עבודות בעציץ נקוב, כמבואר בירושלמי [פ"ד ה"ד] וברמב"ם [כאן] דאין בודקין את הזרעים בעציץ מלא עפר רק בעציץ מלא גללים. וא"כ מוכח דעכ"פ בעציץ נקוב יש איסור לזרוע.¹⁵

עציץ שאינו נקוב

דין עציץ שאינו נקוב לא נתפרש בגמרא ובירושלמי לענין שביעית, אמנם ברדב"ז [פ"א ה"ו] משמע להדיא שיש איסור לזרוע גם בעציץ שאינו נקוב [ופשוט שאינו אלא מדרבנן], וכן נקט בשו"ת נחפה בכסף [ח"א יו"ד סי' ה]. ועיין חזו"א [סי' כב ס"ק א] שכתב דכיון שלא מצינו מקור בגמרא לאסור זריעה בעציץ שאינו נקוב, לכן אם זורע בתוך בית [שבוה היקל הפאת השלחן, אף כשזורע בקרקע] בעציץ שאינו נקוב, המיקל יש לו על מי לסמוך.

וישנם כמה וכמה פרטים בענין גדרי עציץ נקוב ויניקת הצמחים:

גודל הנקב

בגמרא שבת [דף צב:] איתא דשיעור הנקב להיחשב עציץ נקוב הוא כשורש קטן, ומבואר שם שהוא יותר גדול מנקב הכונס משקה, ויותר קטן מנקב המוציא זית. והרמב"ם [פ"ה תרומות ה"ו] כתב דהנקב הוא פחות מכוית, ומשמע קצת שהוא קרוב יותר לשיעור זית מאשר לשיעור כונס משקה. אמנם החזו"א [סי' כב ס"ק א] כתב שיעשה נקב רק כדי הוצאת משקין בריוח, [דביותר מזה יש לחוש שמא הוא עציץ נקוב], ועיין הערה.¹⁶

ביאורים והערות

15. ועיין בספר מנחת שלמה [להגרש"ז אויערבאך זצ"ל חלק א סי' מ] שהאריך לדון אם גוף העפר שבעציץ נחשב כקרקע, או שרק הצמחים הגדלים בעציץ נחשבים מחוברים לקרקע.

16. בספר תורת השמיטה הביא בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שנקב בשיעור מילימטר יש לחוש בו דהוי כנקוב [והיינו לחומרא, אך לענין להחשיב את העציץ כודאי נקוב, כגון לעשר מהגדל בתוכו על הגדל בקרקע, הקלו רק בנקב גדול, עיגול שקוטרו שנים וחצי ס"מ].

קנין הלכה

מראי מקומות

החומר ממנו עשוי העציץ, אילו חומרים מפסיקים היניקה

חרם ועץ

בגמ' [מנחות דף פד:] חילקו בין עץ לבין חרם לענין יניקת הצמחים, ונחלקו בזה הראשונים במסכת גיטין [דף ז:], דעת תוס' שם דחרם מפסיק יניקה ולכן עציץ חרם בעי נקיבה, ועץ אינו מפסיק יניקה, ולכן עציץ של עץ הוא כנקוב אף כשאין בו נקב, ורש"י נקט איפכא, דחרם אינו מפסיק יניקה ועץ מפסיק היניקה. והשו"ע [סי' שלו ס"ח] הניח דין זה בספק לענין דיני שבת. וכתב החזו"א [שביעית סי' כב ס"ק א] דיש להקל בין בעץ ובין בחרם כשיטת הראב"ד והר"ש [חלה פ"ב מ"ב] והרא"ש בהלכות ערלה. כל זה דוקא בצמחים רכים שאין דינם כאילן, אבל צמחים שיש להם גזע קשה דינם כאילן הואיל ושרשיהם עתידים לנקב את העציץ, ואין להקל בהם כאינם נקובים אלא בעציץ של מתכת או של זכוכית [חזו"א על דיני ערלה אות לב].

אבן

בגמ' [גיטין דף כב] מבואר שצונמא [סלע] מפסקת יניקה. וכן כתב החזו"א [שם] דעציץ נקוב העומד ע"ג אבן דינו כאינו נקוב, והיינו דוקא באבן ממש או שיש, אבל מרצפות העשויות מאבקה כתושה ומדובקת אינן מפסיקות יניקה, כך הורה החזו"א.¹⁷

עציץ נקוב העומד על גבי יתירות

בגמ' שבת [דף פא:] איתא עציץ נקוב העומד ע"ג קרקע והגביהו והניחו ע"ג יתירות חייב משום תולש. ונחלקו הראשונים בזה: א. רש"י ותוס' כתבו דאין כאן חיוב מהתורה כיון שמוכח בסוגיא שהעציץ יונק גם דרך אויר, ולכן אין כאן הפסקה גמורה של היניקה, ורק מדרבנן ה"ז אסור. ב. מהרמב"ם משמע שחייב מן התורה, והיינו דס"ל שיש בזה הפסקה גמורה של היניקה. בדעת הסוברים שהעציץ יונק גם כשיש הפסק אויר, לא התפרש שיעור בדבר, ודעת החזו"א היתה להחמיר בכל אופן.¹⁸

יניקת נוף

במשנה עוקצין [פ"ב מ"ט] איתא קישות שנטעה והגדילה ויצאת חוץ לעציץ מהורה. ופירש הר"ש שמדובר בעציץ שאינו נקוב, והקישות הנטועה בתוכו נחשבת כתלושה ומקבלת טומאה, ואם יצא הנוף חוץ לעציץ הרי הוא יונק מהקרקע, ונחשבת מעתה הקישות כמחוברת לקרקע ונטהרה, ומבואר מזה שגם ע"י הנוף יכול הצמח לינוק מהקרקע. ועיין תוס' גיטין [דף כב. ד"ה בתי] שכתבו דין זה גם לגבי הלכות תרומות ומעשרות. אמנם לפי ביאור הרמב"ם במשנה אין מקור לדין זה של יניקת נוף. והמל"מ [פ"ב ביכורים ה"ט] והאג"ט [קוצר ס"ג] והחיי אדם

ביאורים והערות

17. הובא בשו"ת שבט הלוי [ח"ו סי' קסז].

ולענין פלסטיק קשיח הביא בספר משפטי ארץ [פ"ז הערה טו] את דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שנקט להחמיר, כיון שזהו חומר שלא היה בזמן חז"ל, ושם [הערה יג] הביא בשם הגר"נ קרליץ שליט"א להקל, כיון שאנו רואים שזהו חומר אטום שאין לחות עוברת דרכו.

18. עיין ריטב"א [גיטין דף ז:]: שכתב שלדעת ר' יהודה עפר הנמצא בספינה חשיב כמחובר לקרקע רק כשהספינה גוששת בתוך י"ט לקרקע, אך לדעת חכמים גם ספינה רחוקה מהקרקע חשיבה כמחוברת, ולא נתפרש בריטב"א הכרעה בדין זה. ובספר חוט שני [הלכות שביעית פ"א הערה ת"ז] הביא בשם החזו"א להחמיר אף בעציץ המונח בקומות עליונות של הבית כעציץ נקוב.

קנין הלכה

מראי מקומות

[יב, ב] נקטו שזה נאמר רק לגבי הלכות טומאה וטהרה, שהתורה ריבתה טהרה אצל זרעים, ולא לשאר דינים. אך בספר טל אורות [מלאכת קוצר], ובשו"ת בית דוד [להגרד"ט ממינסק זצ"ל סי' א] כתבו שדין זה הוא גם בשאר דיני תורה, וכן כתב החזו"א [שביעית סי' כב ס"ק א].

לפי הנ"ל נמצא שעציון שאינו נקוב אין לעשות בו נקב, דנמצא שנוטע אותו בקרקע, וה"ה עציון נקוב המונח ע"ג אבן, או כל חומר אחר המפסיק את היניקה אין להניח ע"ג קרקע, ויש להזהר בזה אף אם רק יוציא את הנוף של העציון אל מעל הקרקע. 19 עוד כתב החזו"א [שם סי' כב ס"ק א ד"ה ואף] דמי שהיקל וזרע בתוך בית, אסור להסיר את התקרה בשביעית דהוי תולדת זרע, וה"ה מי שזרע בערב שביעית בבית אסור להסיר את התקרה בשביעית. ולפי"ז ה"ה שאין להוציא עציון שאינו נקוב המונח בבית אל מחוץ לבית. 20

הלכה ח – י

מקורות להלכה – לעזרת המעיין

עשיית מלאכה במקום פסידא

משנה מו"ק דף ב.

שם בגמ' דף ב: תנן משקין בית השלחין עד דף ג. מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא.

האם הותרו במקום פסידא מלאכות שעיקרן ד"ת

ביאורים והערות

19. ואם צריך להוציא את העציון לחוץ משום שנצרך למקומו, וסופו להחזירו ואין כוונתו כלל להשבחת היניקה, עין בהערה לקמן שהבאנו שהגרש"ז אויערבאך זצ"ל הכריע בזה למעשה להתיר, אם ניכר הדבר שעשה זאת למטרה אחרת. והגר"ש אלישיב זצ"ל אסר בזה אלא אם יניח מתחת העציון ונופו חומר המפסיק את היניקה.

20. כתב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל במנחת שלמה [ח"א סי' מא אות ג] דנראה שאין כוונת החזו"א [במה שאסר להסיר את הגג] מצד השינוי שיש בדין בין בית לבין שדה, דמתחילה היה הצמח בתוך בית [שלפי הפאת השלחן יש להקל בזה"ז בתוך בית] ועכשיו נהפך דינו להיות צמח בשדה, דכשם שלמאן דס"ל יש קנין לנכרי להפקיע מדיני שביעית, לא מצינו איסור לקנות מהגוי את הקרקע אף שנהפך בזה דין הקרקע מחוץ לארץ ישראל, אלא טעמו של החזו"א הוא משום שבהסרת הגג משביח את הזרעים, דהגג היה לרועץ לזרעים, ועכשיו שהוסר הושבחה צמיחתם. והוסיף הגרש"ז דמיירי באופן שגם בשבת היה איסור להסיר את הגג ע"מ להשביח. אך כתב הגרש"ז דכיון שהסרה זו של הגג אינה בגדר עבודה מקובלת בשדה, לכן אין לאוסרה אלא כשמתכוין להשביח בזה את הזרעים, וזה אסור בין בשבת בין בשביעית, אבל כשאין כוונתו להשביח הזרעים מותר להסיר את הגג בין בשבת ובין בשביעית. [עיי' בספר שמירת שבת כהלכתה (מהדורת תש"ע פכ"ו הערה לב) שהביא בשם הגרש"ז זצ"ל שהיתר זה הוא רק כשאין זו עבודה חקלאית מקובלת, אך אם יש עבודה חקלאית מקובלת של גלילת יריעות החממות אסור לעשותה בשבת בכל גווני, אף כאשר עדיין אין החום גדול, דאין זה בגדר גרמא, אלא עצם הסרת הגג הוא האיסור].

וכתב הגרש"ז זצ"ל [שם במנח"ש] דהרוצה להעתיק דירתו וצריך להוציא את העציצים הנקובים מביתו אל מחוץ לבית [ויש בזה חשש של נטיעת העציון הנקוב בקרקע עולם], יכול להעביר את העציצים אם יהיו גבוהים מן הקרקע י"ט, דיש כאן ס"ס אולי בזמן התנועה של העציצים דינם כספינה העשויה לברוח שדינה כתלוש, ואולי כהריטב"א [גיטין דף ז:]: דמספק"ל שבגובה י"ט דינו כתלוש, והרוצה שישתלק הספק מלבו יסתום את הנקב. אמנם במכתב הנדפס בספר משפטי ארץ [עמ' 244] וכן בהוראה בע"פ, הורה הגרש"ז דכל שאינו מתכוין כלל לזריעה ולנטיעה, וכוונתו ניכרת שמוציא את העציצים רק כדי להעבירם לבית אחר ולא כדי לנטועם בקרקע עולם, מותר. אמנם דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל היתה לאסור הוצאת העציצים מהבית לקרקע אף כשאין כוונתו לתועלת הצמחים, אלא צריך להפסיק בין העציון והנוף היוצא ממנו ובין הקרקע.

קנין הלכה

מראי מקומות

שו"ת מהרי"ט ח"ב סי' נב.

בית הלוי ח"ג סי' א אות ח.

אילו מלאכות הותרו במקום פסידא

לשון הרמב"ם ה"ח.

ביאור הגר"א ירושלמי פ"ב ה"ב לענין נטילת עלה מן האשכול.

נ"י במשנה ריש מו"ק.

חזו"א סי' כא ס"ק יז.

אוקמי אילנא ואברויי אילנא

גמ ע"ז דף נ: אמר רב יוסף בר אבא וכו' עד התם פטומי פירא ואסור.

תוס' ב"ב דף פ: ד"ה לא.

רמב"ם פ"א ה"ז הביא שני אופנים של עידור.

תפארת ישראל על המשניות פ"ב מ"ד אות כז.

חזו"א סי' יז ס"ק יט ד"ה מדרבנן וסי' כ ריש ס"ק ה.

השקייה שלא ייפסדו הפירות

רמב"ם ה"י.

משנה מו"ק ב. משקין בית השלחין, רמב"ם ה"ח.

שו"ת מהרי"ל דיסקין קו"א סי' ה אות רנט.

חזון איש סי' כא ס"ק יד.

ספק פסידא

חזון איש סי' טז סוס"ק יד.

מראי מקומות

עשיית מלאכה במקום פסידא

איתא במשנה [מו"ק דף ב.] משקין בית השלחין במועד ובשביעית. ובגמ' [שם ע"ב] תנן משקין בית השלחין במועד ובשביעית, בשלמא מועד משום טירחא הוא ובמקום פסידא שרו רבנן, אלא שביעית בין למ"ד משום זורע [פירוש שההשקאה אסורה משום תולדה דזורע] ובין למ"ד משום חורש, זריעה וחרישה בשביעית מי שרי. אמר אביי בשביעית בזה"ז ורבי היא וכו' [פירוש דרבי ס"ל דשביעית בזה"ז דרבנן]. רבא אמר אפילו תימא רבנן [דס"ל דשביעית בזה"ז דאורייתא] אבות אסר רחמנא תולדות לא אסר רחמנא דכתיב וכו' שדך לא תזרע וכו', מכדי זמירה בכלל קצירה ובצירה בכלל קצירה, למאי הלכתא כתיביהו רחמנא, למימרא דאהני תולדות מחייב אאחרנייתא לא מחייב.

ומבואר מהגמרא דכיון שההשקיה אינה אסורה מן התורה אלא מדרבנן לכן התירוה משום פסידא.

קנין הלכה

מראי מקומות

מלאכה שעיקרה דאורייתא האם הותרה במקום פסידא

מדברי אביו בגמ' הנ"ל [מו"ק דף ב:] מבואר דס"ל דאף את"ל שגם תולדות נאסרו מן התורה ובכלל זה איסור להשקות את השרה, מ"מ בשביעית בזה"ז שהיא דרבנן התירו משום פסידא. אמנם לפי רבא דס"ל שתולדות נאסרו רק מדרבנן, וכן פסק הרמב"ם [ה"י], יש לעיין אם ה"נ אמרינן שהתירו חכמים במקום פסידא מלאכות דאורייתא, לפי רבי דס"ל דשביעית בזה"ז דרבנן. ונחלקו בזה האחרונים:

א. המהרי"ט [ח"ב סי' נב] סבר שלפי מה דקיי"ל דשביעית בזה"ז דרבנן, מותר לעשות במקום פסידא גם מלאכות דאורייתא כגון זמירה.

ב. הבית הלוי [ח"ג סי' א אות ח] כתב דלא הותרו אלא תולדות דרבנן ולא מלאכות שעיקרן דאורייתא.²¹

האם הותרו כל תולדות דרבנן או דוקא השקיית השרה

הראשונים נחלקו אם כל מלאכות דרבנן הותרו או דוקא השקאה:

א. מלשון הרמב"ם [ה"י] משמע שההיתר של מקום פסידא נאמר גם בשאר מלאכות דרבנן ולא רק בהשקייה, וכן למד החזו"א [סי' כא ס"ק יז] מדברי הר"ש [פ"ב מ"ב] בהא דהתיר ר' שמעון נטילת העלה מן האשכול בשביעית, ופירשו בירושלמי שהוא כמציל מן הדליקה. וכן דעת הי"א בריטב"א, וכן כתב הגר"א בירושלמי [פ"ב ה"ב] גבי נטילת העלה מן האשכול.

ב. הריטב"א [מו"ק דף ב. ד"ה ובשביעית] כתב דלא הותרו בשביעית מלאכות דרבנן אשר יש בהן טירחא גדולה [כעין מה שאסרו בחול המועד מלאכה שיש בה טורח מרובה אף כשהיא לצורך דבר האבד].

והנימוקי יוסף [משנה ריש מו"ק] כתב דלא הותרה אלא השקאה אשר אינה מלאכה חשובה אלא היא נעשית תדיר, אבל מלאכות חשובות הנעשות רק פעם אחת בשנה, לא הותרו אף במקום פסידא.

להלכה: נקטו האחרונים להקל במחלוקת זו כדעת הרמב"ם והר"ש, וכן כתב המהרי"ט [ח"ב סי' נב], והבית הלוי [ח"ג סי' א אות ח] ומהרי"ל דיסקין [סי' כז אות יב], והחזו"א [סי' כא אות יז].

[החזו"א כתב דכיון שהוא תרי דרבנן יש לסמוך להקל כהרמב"ם והר"ש].

ולכן כתב החזו"א [שם] שבצעי תפוזים, אשר בטבעם הם מפונקים מאוד ולפעמים הם נפסדים ומתייבשים, אם אין עושים בהם גיזום וניכוש וזיבול ועידור, אפשר דיש להקל בכל זה.

אוקמי אילנא – אברויי אילנא

גמ' ע"ז דף נ: אמר רב יוסף בר אבא וכו' עד התם פטומי פירא ואסור.

בגמ' בע"ז מבואר שיש שני סוגי מלאכות, יש מלאכות שהן בגדר אברויי אילנא, ופירש"י שמחזקות את האילן ומשבחות אותו, ויש מלאכות שהן בגדר אוקמי אילנא והן מותרות, ופירש"י [ד"ה אוקמי] "שלא יתקלקל מכמות שהוא אבל אינו משיבחו". ונתבאר

ביאורים והערות

21. והחזו"א [סי' יח ס"ק ד] דייק מלשון תוס' [מו"ק דף ד: ד"ה מפני] שלא התירו תולדות חרישה בחפירה, כיון שהוא עיקר מלאכת חרישה. והוסיף וז"ל וכן למ"ד שביעית בזה"ז דרבנן, לא התירו חרישה במקום הפסד, כיון שחרישה זוריעה הן עיקר השביתה של שביעית.

קנין הלכה

מראי מקומות

בגמ' שבמלאכות שהן בגדר אוקמי אילנא מותרת [כגון סיכת שמן לאילן שנגזם, כדי שלא ימות, א"נ קשקוש לסתומי פילי, דהיינו חפירה תחת העצים כדי לכסות שרשים שנתגלו].

במעם ההיתר כתב רש"י [שם ד"ה אבל] "דמלאכה שהיא עבודת קרקע אסר רחמנא, והני לא מלאכות קרקע נינהו, דאוקמי אילנא בעלמא הוא שלא ימות, ואין משיבא לאילן אלא מעמידו בכמות שהוא" עכ"ל. ומשמע מרש"י שמלאכות המותרות ממעם דהוי אוקמי אילנא הוא משום שאין זה בגדר מלאכה האסורה כלל, ואין זה היתר משום פסידא. ונפק"מ דלו יצויר מלאכה ד"ת שתהא בגדר אוקמי תהא מותרת.²² אבל השקיה היא מלאכה של אברויי אילנא, דאף שבלי ההשקאה האילן ימות, מ"מ מחמת ההשקאה הוא משיבא טפי.

ומצינו לשון של אוקמי אילנא גם בתוס' [ב"ב דף פ: ד"ה לא], שכתבו דלו יצויר קציצת בתולת שקמה באופן שאינו מועיל ככלל לאילן לא יהא בה איסור, כי רק אברויי אילנא אסור ולא אוקמי אילנא.

עוד מצינו לשון זה של אוקמי אילנא בר"ש [פ"ד מ"ב], בהא דהתיר ר"ש ליטול את העלה מן האשכול. וכתב הר"ש בשם הירושלמי שהוא כאדם המציל מן הדליקה, והוסיף הר"ש דאין זה אלא לאוקמי אילנא.

והרמב"ם לא כתב במפורש את ההיתר של אוקמי אילנא, [אלא הביא בה"י רק את ההיתר של פסידא], אמנם הביא [ה"ז] את הגמ' במו"ק [דף ג.]. דיש שני סוגי קשקוש [סוג של חפירה ועידור] בויתים, חד לאברויי אילנא ואסור, וחד לסתומי פילי דהיינו לסתום סדקים באדמה העלולים להזיק לשרשי האילן. ובגמ' [ע"ז דף נ:]: מבואר שזה מכלל ההיתר של אוקמי אילני.

ציורים של אוקמי אילנא שנאסרו

בגמ' [מו"ק דף ג.]. איתא דאין מפרקין באילן [ופירש"י דמיירי באילן שיש על גבי השרשים שלו אבנים], ואין מפסגין באילן [ופירש"י דאין סומכין האילן שהוא רענן יותר מדי], ואין מעשנין [פירש"י לעשות עשן תחת האילן להמית התולעת]. וכתב החזו"א [סי' יז ס"ק יט ד"ה מדרבנן] דאף שמלאכות אלו הן בגדר אוקמי אילנא, צ"ל דמ"מ מוחזי טפי כעבודה ואסרום חכמים.²³

הגבלות בהיתר של פסידא

כתב הרמב"ם [ה"י] ומפני מה התירו כל אלו [השקאת בית השלחין ועוד אופנים הקשורים להשקאת השדות והכרמים] שאם לא ישקה תעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שבה, והואיל ואיסור כל הדברים האלה מדבריהם לא גזרו על אלו עכ"ל.

ביאורים והערות

22. וכתב החזו"א [סי' יז ס"ק כ ד"ה ויש] דהך היתר דאוקמי אילנא אינו אלא בשביעית שתכלית האיסור הצמיחה, אבל בשבת שתכלית האיסור טורה האדם במלאכה, אף אוקמי אילנא ככלל נוטע, וכדאמר בירושלמי [שבת פ"ז ה"ו] דגם מזהם ומתליע ועושה בתים חייב משום זורע.

23. ועיין בתפארת ישראל [פ"ב מ"ד] שהקשה למה אסור לכוון את הנטיעות להגן עליהם מחמה וצינה, והרי זה אוקמי אילנא. ותירץ דכל מה שעושה כדי לעכב היזק שבכללות הטבע קצינה וחמה ורוח הר"ל כאברויי אילנא, וכע"ז כתב הרידב"ז מסלוצק בספרו בית הרידב"ז [סי' כא ס"ק ה.], וכעין זה כתב בספר זיו היס על הירושלמי [פ"ב ה"ב] בשם החזו"א, שלא הותר לאוקמי אלא בדבר הבא דרך מקרה ולא בעבודה תמידית כל שנה. ובספר חוט שני [פ"א ה"ה] כתב שהחילוק בין אוקמי לאברויי הוא שמלאכה הנעשית לאוקמי היא כאשר האילן נמצא במצב של קלקול כגון שנתגלו השרשים, ופעולת כסוי השרשים אינה נחשבת כפעולה של הצמחה והשבחה אלא תיקון הקלקול, ואף שממילא נוצרת השבחה ה"ז מותר, משא"כ מלאכות שהן בגדר אברויי אילנא מיירי שאין מצב של קלקול באילן, אלא שיש תולעים המונעים את השבחת האילן, וע"י שמסיר אותן משתבח האילן, ובכה"ג המלאכה מתייחסת לעצם השבחת האילן, וה"ז אסור אף שפעולתו היא הסרת המונע.

קנין הלכה

מראי מקומות

וכתב החזו"א [סי' יח ס"ק ד] דמשמע מלשון הרמב"ם שלא נאמר בשביעית היתר כללי בכל מקום פסידא, אלא חכמים כתבו ופירטו את הדברים שהתירו, והם דברים הכוללים את הרבים, אבל לא הותר ליחיד במאורע פרטי. עוד הוסיף החזו"א [סי' כ ריש ס"ק ה] שגם בדברים המצויים לרבים לא הכל התירו, שהרי אסרו לעשן שתמות התולעת, או לסוך את הנמיעה הרכה בדבר שיש לו ריח רע כדי שלא יאכלנו העוף.

השקיה שלא יפסדו הפירות

מלשון הרמב"ם [הנ"ל ה"י] שהתירו את ההשקיה שמא תעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שבה, משמע לכאורה שהיתר הוא רק משום נזק לשנים רבות, ולא אם יפסדו פירות שנה זו. אך מהא דמשקין בית השלחין משמע שגם משום הפסד הפירות מותר להשקות. והרמב"ם [ה"ח] פירש דבית השלחין היינו שדה זרעים שהיא צמאה ביותר, [וצ"ל שמדובר בתבואה או בקטניות שנורעו בששית והביאו שלישי בששית, ולכן אינן באיסור ספיחין, שאם היו אסורים משום ספיחין בודאי לא התירו להשקות משום הפסד הפירות],²⁴ ומבואר דמשקין בשביל הפירות. וכן כתב הנ"י [תחילת מסכת מו"ק] שההיתר להשקות הוא משום הפירות, והחזו"א [סי' כא ס"ק יד] הביא עוד מהא דהתירו במשנה מו"ק [דף ו:ו] לצוד את האישות בשביעית, והיא מן בריה המפסדת את הפירות, [ועיי"ש בתום' שיש בזה עבודת סיקול כשמפנה אבנים מתוך שדהו כדי לפנות האישות].

אלא כתב החזו"א שהפסד הפירות לשנה זו מיקרי נמי הפסד האילן, וכאילו מת האילן לשנה זו. וכתב בספר משפטי ארץ [פ"ג הערה 5] בשם ספר השביעית [שהוציא לאור ר' זליג שפירא והיה לנגד עיניו של החזו"א], דאף אם לא יפסדו כל הפירות אלא רק מקצת הפירות ג"כ שרי במקום פסידא. גם בפירות הקדושים בקדושת שביעית מותר לעשות מלאכה שלא יפסדו, אף שאין לבעל השדה הפסד ממון שהרי הפירות הפקר, מ"מ הפירות מיועדים לאכילת כלל הישראלים והתירו לעשות מלאכות שלא להפסידם, כך מבואר בחזו"א [שם סי' כא ס"ק יב] ובשו"ת מהר"ל ד [קו"א סי' ה אות רנמ].

ספק פסידא

כתב החזו"א [סי' טז סוס"ק יד] דגם במקרה שיש ספק אם בלי השקית השדה יהא הפסד מותר להשקות, דספק שיאבד הוא כדבר האבוד ודאי, כיון דשקרו חכמים לחוס על ממונם של ישראל.²⁵

ביאורים והערות

24. ומה שנדחק החזו"א [סי' טז ס"ק ד] לומר שגם היתר השקאת בית השלחין היא משום שאם לא ישקו תינזק הקרקע עצמה, דוחק הוא, וכבר חזר בו [סי' כא ס"ק יד] ופירש שגם משום הפסד הפירות התירו.

25. כתב הגרי"ש אלישיב זצ"ל [במכתב שנדפס בספר משפטי ארץ עמ' 278] דנראה שלענין עשיית מלאכות בעץ האתרוג כדי שהאתרוג יהיה ראוי למצוה בלי פגם יש לאסור, דלא הותרו המלאכות אלא כדי למנוע הפסד ניכר לפירות, אבל פגם שאינו מהותי בפרי ורק לכשרות האתרוג למצוה הוא פגם, לא מיקרי פסידא וגם לא מיקרי לאוקמי.

ובספר חוט שני [פ"א ה"י עמ' קב] כתב להסתפק בזה, האם נימא דכיון שעיקר האתרוג עומד בזמננו למצוה, א"כ גם מניעת פגמים חיצוניים באתרוג י"ל דהוה בכלל פסידת רוב הפירות, או דכיון דסו"ס בפרי עצמו אין פסידא אין להתיר זאת, והניח בצ"ע, וכתב דאין להתיר כ"ז שאין ראייה לזה, [ומטעם זה אסר לרסס עצי אתרוגים למנוע נפילת הפיטים]. ומטעם זה גם לא התיר לגזום עצי הדס בשביעית כדי שיצאו הדסים משולשים, וכן לא התיר לעשן תחת ההדסים למטרה זו, דסו"ס ההדסים עומדים בטבע ברייתן לריח, ולזה אין חילוק בין משולש לאינו משולש, אך בעצי ערבות שכל שימושם למצוה התיר להשקותם במקום פסידא, דצורך המצוה זהו צורכם, שאינם עומדים לגוי או לריח.

קנין הלכה

שאלות לחזרה על החומר הנלמד בחודש חשון תשע"ה הלכות שמיטה מיוסדות על הרמב"ם והראב"ד, הכס"מ ומהר"י קורקוס

פרק א הלכה א

- א. באר דעת רבי עקיבא ורבי ישמעאל בפירוש הפסוק "בחריש ובקציר תשבית"?
- ב. באר לרבי עקיבא איך מבואר דעתו בכתוב, להר"ש ולמהר"י קורקוס?
- ג. לרבי ישמעאל, איסור שני פרקים מנלן?
- ד. איך נפסקה ההלכה, כרבי עקיבא או כרבי ישמעאל?
- ה. לדעת הר"ש האם חרישה בשביעית אסור מן התורה, לר"ע ור"י, ומנין ההוכחה לכך?
- ו. איך מוכיח מהר"י קורקוס בדעת הרמב"ם אם חרישה בשביעית אסורה מן התורה, ומה הראיה שהביא לכך מהגמ' במו"ק [ב:]?
- ז. האם גם רבי ישמעאל מודה דחרישה בשביעית אסור מן התורה?
- ח. איך מבאר מהר"י קורקוס דאע"ג דקיי"ל כרבי ישמעאל לענין שני פרקים, קיי"ל נמי כר"ע דקרא לא מיירי בשבת בראשית, ואיזה הלכה מתחדשת מזה?

הלכה ב - ג

- ט. להרמב"ם, על אלו מלאכות - אבות ותולדות - לוקה מן התורה, ומנלן?
- י. אלו טעמים הביאו הכס"מ ומהר"ק על כך שאינו לוקה על החרישה?
- יא. האם על כל התולדות של זריעה וקצירה לוקה, ומה הטעם?
- יב. אבות ותולדות שאינו לוקה עליהם, האם מענישים עליהם?

הלכה ד

- יג. החרישה שלדעת הרמב"ם אסורה מן התורה, באיזה חרישה מיירי?
- יד. החורש לצורך הקרקע או המסקל או המזבל - מה דינו?
- טו. הנוטע, האם איסורו מדרבנן או מן התורה, לדעת הרמב"ם, לדעת הר"ש ולדעת ר"ת?
- טז. מה הטעם להנ"ל, וכי שייך לומר שהחרישה בשביעית אסור מן התורה והנוטע מדרבנן?

הלכה ה

- יז. האם נוטעין בשביעית אילן סרק, וכמאן הלכה?
- יח. מה הפי' ולא יפסג את האילנות?

הלכה ו

- יט. (1) מה הפי' אין מציתין את האור באישת הקנים?
(2) והאם היא עבודת האילן או עבודת קרקע?
- כ. האם מותר ללמד את הפרה לחרוש בשדה חבירו?
- כא. ומה טעם מותר ללמד את הפרה לחרוש בחול?
- כב. האם מותר לבדוק זרעים בעציץ מלא עפר או מלא גללים?
- כג. לגירסת הרמב"ם 'ושורין את הזרעים בשביעית כדי לזרען במוצאי שביעית', מה קמ"ל בזה?
- כד. לגירסת הראב"ד 'ומשירין את הזרעים משביעית למוצאי שביעית', במה מיירי ומה קמ"ל בזה?
- כה. לגירסת הרמב"ם 'ומקיימין את האלווי בראש הגג', מה הפי' אלווי, ומה קמ"ל בזה?
- כו. לגירסת הראב"ד 'ומקיימין את העולין שבגג' או 'את העלין שבגג', במה מיירי ומה קמ"ל בזה?

הלכה ז

- כז. מה הטעם שסוקרים את האילן בסיקרא וטוענין אותו באבנים?
 כח. האם עודרין תחת הגפנים?
 כט. האם מקשקשין בזיתים?
 ל. מה הפי' סתומי פילי, ומה הפי' אברויי אילנא?
 לא. האם יש הבדל בין עידור לקשקוש לגבי הנפק"מ בין סתומי פילי לאברויי אילנא?

הלכה ח

- לב. מאי טעמא משקין בית השלחין בשביעית?
 לג. שדה אילנות המרוחקין זה מזה יותר מעשר לבית סאה, האם משקין כל השדה והאם מושכין המים מאילן לאילן, לראב"י ולרבנן, במועד ובשביעית?
 לד. שדה אילנות המקורבין זה לזה עשר לבית סאה, האם משקין כל השדה במועד ובשביעית?
 לה. מהן הסברות לחלק בין מועד לשביעית?
 לו. כמאן פסקינן במועד ובשביעית, ומה הטעם?
 לז. האם מרביצין בשדה אילן בשביעית - לראב"י ולרבנן?
 לח. האם מרביצין בשדה אילן במועד?
 לט. ואיך פסקינן להלכה?

הלכה ט

- מ. האם עושין עוגיות לגפנים, במועד ובשביעית?
 מא. האם עושין אמת המים בשביעית - מתחילת עשייתה או לתקנה אם נתקלקלה?

הלכה י

- מב. מה הטעם שהתירו כל ההשקאות שלמדנו בהלכות אלו?
 מג. האם דברי רמב"ם אלו סותרים למה שכתב מהר"י קורקוס לעיל שלהרמב"ם גם חרישה אסורה מן התורה?

**שאלות הנוגעות למעשה בחומר הנלמד
 בחודש חשון תשע"ה הלכות שמיטה**

השאלות והנידונים הרבים המובאים כאן באים לעורר את הלימוד לדון בדברים המעשיים המתעוררים ואין להכריע על פי חלק זה הלכה למעשה. ומשום כך אין בחלק זה תשובות להלכה, אלא ציונים עיקריים לנידונים המתעוררים.

א. קבלן גוי שסיים את הבניה.

1. וכדי להשאיר רושם טוב רוצה מיוזמתו להחזיר את החצר והגינה למצב שהיה, האם צריך לעכב ממנו.
2. וכן מי שגר בבנין עם דיירים חילונים שמטפלים בגינה בשביעית, האם מותר לו לשלם להם ועד בית.
3. והאם יועיל שיתנה עמהם את ההשתתפות שלו בועד בית שהוא נותן רק עבור הוצאות נקיון וכדו',
4. והאם יש חילוק אם השכן עצמו מטפל בגינה או שהגנן היהודי או גוי מטפלים בגינה.
5. ואם השכנים מוכנים שלא לטפל בגינה, אבל דורשים להוציא את הלכלוכים המצטברים בעצים הגדלים שם, - או לנקות מידי פעם את הדשא בצורה יסודית - או שדורשים לפחות לנקות את החצר בצורה יסודית עם מגריפה וכדו', וכן ליישר את העפר כראוי.
6. והאם יועיל שישכיר לשכן לשנת השמיטה את חלקו בגינה - וכן אם השכנים מוכנים שישכירו את כל החצר לגוי לשנת השמיטה.

קנין הלכה

7. והאם שונה הדין כאשר יש לו בבנין שכן גוי - והאם יועיל שישכיר לו לשנת השמיטה.
8. בכל הנ"ל האם יש חילוק בין אופן שלולא איסור שביעית היה נהנה מכך, או שאין לו כל ענין ותועלת או הנאה מכך.
9. וכן מי שמשכיר דירה לחילוני שגם מטפל בגינה, מה יעשה בשביעית.
10. והאם יש חילוק בדוגמאות הנ"ל בין אם השכיר לו את הדירה קודם שנת השמיטה או בשנת השמיטה עצמה.
11. והאם יועיל שבשעת ההשכרה יתנה עמו להדיא שלא יעבוד כלל בגינה.
12. אם לא ימצא שוכר שומר מצוות, האם בגלל זה עליו להמנע מלהשכיר את הדירה בשנה זו.
13. וכן אם השכנים לא מוותרים על העבודה, אבל בידו להביא גנן נכרי בתשלום יקר יותר האם מחובתו לשלם את ההפרש.

א. לשון הר"מ בפתיחה להלכות שביעית, ובפ"א הל"א, ובספ"ה מ מצוה קל"ה, מנ"ח קי"ב ב', חזו"א סימן י"ז סקכ"ה וסימן כ"א סקי"ז ד"ה ודין שדין הפועל כבעה"ב, וא"כ אין כל מעלה, וכן גם הבעה"ב עובר על שביעית שדהו. - ולדעת המבי"ט ומהרי"ט מותר להשכיר לגוי בהבלעה, ועיין מה שביאר בדבריהם במעדני ארץ סימן י"ב. - אמנם יש לדון שאם פועל בחינם אינו מוגדר לפועל עדיף מי שבחינם [עייין ש"ך חו"מ סימן ק"ה, רע"א ח"ב שו"ת קי"ב, ביאור הגר"א חו"מ של"ד]. - ופועל עכו"ם שווה לישראל, סדר השביעית אות י"ג. - וגם שותפות עכו"ם לא מהני - ובכל הנ"ל האם רק אמירה אסורה או גם כשהעכו"ם עובד לדעתו וכבהמתו בשבת עיין בזה בתורת הארץ ח"א פ"ו א-י, ומאיך באבי עזרי שמיטה ויובל פ"ג ה"ח ב', ובספר שמיטה פ"י ענף ב' ס"א, ובחוט שני פ"א הל"א ד"ה חצר השותפין. - ויש אומרים שבמלאכות דרבנן אין איסור עיין מעדני ארץ סימן י"ג סקט"ו, ונפק"מ שעדיף שלא יפקיר ויקיים בזה שביעית שדהו דכשאיין לו קרקע אינו מקיים חו"ש פ"א הלכה א'. [ועו"ע בזה משפטי ארץ פ"ח] - אמנם במקום שנעשה בע"כ ולא נכנס לזה מצד עצמו כלומר שלא השכיר לו וכדו' וכן שהשכן נכנס אחריו קיל טפי כשאינו רוצה ונפק"מ לפסידא, ועיין מכתב החזו"א הובא בד"ר"א ח"ה מכתב כ"ו, ועיין חוט שני פ"א עמוד ד"ה שביעית הארץ ובשו"ת משנת יוסף ח"א ריש סימן מ"ב, מאיך כאשר השכיר בשביעית או שכאשר נשתתף ידע שיש כאלו שכנים אפשר שחמיר טפי ונחשב כנכנס לדעתו.

ב. גר בבנין עם חילונים.

1. נודע לו יום לפני ר"ה שהשכן מתכנן לזרוע בעצמו, או אפילו מתכנן להביא פועל גוי שיזרע בגינה בשביעית, האם עדיף שהוא יזרע עכשיו כדי שהשכן לא יזרע בשביעית.
2. והאם יהיה מותר לו לכוון את השעון של הממטרה לתחילת השביעית כדי שהזריעה תיקלט היטב - או אפילו להשקותם בידים בשביעית כדי שהזרעים לא ילכו לאבדון.
3. וכן אם יכול ממש בער"ה להכין שעון לממטרות לכל שנת השביעית, - וכן להניח זבל כימי שימס במשך כל שנת השביעית, וממילא השכן לא ישקה ויזבל בשביעית האם עדיף שיעשה כך.
4. וכן אם בשנת השביעית נפלו זרעים בחצר - או שאכלו פירות או ירקות בחצר ונפל - או שילד שיחק והכניס לתוך בור בחצר או גינה של הבית זרעים או גרעינים, האם מחובתו ללקטן שלא יקלטו.
5. ומה הדין אם כל הנ"ל אירע יומיים לפני ר"ה.

ב. נחלקו המנ"ח והחזו"א סי' כ"ב סק"ה, וסימן כ"ו סק"ג, וסימן י"ז סקכ"ה, האם קליטה בשביעית עצמה שמגיעה מכח אדם שעשה לפני השביעית ג"כ נאסר, וא"כ גריעא, - ואם לא נחשב לחיסרון בשביעית הארץ א"כ עדיף שיעשונו בערב שביעית מאשר אח"כ יעשה השכן בקרקע ששייכת לו, ואפילו אם יעשה ע"י עכו"ם. - ואם להכין ממטרות לפני שביעית לא נחשב למעשה בשביעית, א"כ יהיה מותר לו לכוון שעון שע"י יקלט בשביעית או שיחשב לגמר הזריעה, ועדיף מאשר אח"כ ייעשה בידים ע"י השכן, אמנם גם בכל כיוון שעון להשקיה עיין מש"כ בחוט שני פ"א [ד"ה הכנת] לחלק בין דברי החזו"א בנעשה ע"י אדם לפני שביעית להכנת ממטרות אפילו מערב שביעית שנחשב מעשה גמור. - ועדיין יש לדון כשנופל מאליו אבל ע"י אדם, [וכן באדם שאינו לדעתו ואינו חיובא האם מתייחס ונחשב למעשה לענין זה].

קנין הלכה

ג. חצר בית הכנסת שפינו ממנה את פסולת הבניה.

1. האם מותר לנטוע שם פרחים, או לסדר את הדשא.

2. וכן אשה שיש לה חצר פרטית, האם מותר לה לטפל בגינה בשביעית.

3. כשגר במקום חילוני ורואה את עובדי העיריה שותלים פרחים בגינה הציבורית, האם מחובתו לנסות לעכב בהם.

4. וכן כשהולך לטייל במקום בארץ, ורואה ששותלים או חורשים בשדות של הקק"ל, האם מחובתו לנסות למנוע בעדם.

5. ואם רואה חילוני עובד בשדה שלו עצמו, האם מחובתו לשלם לו כדי שלא יעבוד.

6. וכן אם רואה בדרכים עצים הגדלים ללא בעלות, האם יכול לטפל בהם.

7. שכן שמגדל בביתו בעציצים נקובים, או על אדן החלון, מיני ירקות וכדו' ומזבל ומשקה אותם, האם מחובתו להשקיע מאמצים מיוחדים למנוע את השכן מכך.

ג. הקדש, הפקר, נשים, רכוש ציבורי, והאם גם מצד שביתת הארץ שלו יתחייב. מנ"ח קי"ב, שכ"ו, שכ"ח, פ"ד, דר"א פ"א ביה"ל ד"ה מ"ע לשבות. ר"ש פ"ז משנה ב', - תורת הארץ פ"ז מ"ב, ונ"א, - מל"מ פ"א הל"א, מנ"ח שכ"ט א', ר"ש פ"ט מ"א. - וי"א שהדין שביתת הארץ הוא חיוב כללי לדאוג לשביתה בכל מקום בארץ עיין תורת הארץ ח"א פ"ו כ"ו- כ"ט, ומנח"ש שביעית פ"ד מ"א מהצפנת פענח, וא"כ בכל מקום חייב למחות ולעכב, ועיין מש"כ בהעמק דבר פרשת בהר פ"ד בענין שדה של עכו"ם. - האם כל נקוב המחובר מחמת כן ליניקה נחשב שעובד בקרקע למטה, או שהחיבור רק מחשיבו למעלה כמונח בקרקע. [אפיק"י ח"ב סי' מג, חזו"א עוקצין סי' ד' סק"ו, הגר"ח סטנסיל עמ' ו', דבר אברהם סי' כ'.]

ד. יש לו בבית עציצים שמגדל בהם פירות.

1. האם יכול למכור אותם קודם שמיטה לגוי ולטפל בהם כרגיל בשנת השמיטה.

2. אם לא מכר אותם לגוי, האם יש מלאכות שמוותר לעשות בהם.

3. והאם פרחים וכדו' שיש לגדילתם עדיפות ותועלת כאשר הם גדלים בבית, דינם שונה.

4. וכן ירקות הגדלים בחממות האם יש בהם הבדל בין עגבניות ומלפפונים לא מזיק, לחסה כרוב בצל ירוק וכדו' מזיק כי חסר כמות השמש וכל מטרותם הוא כדי למנוע מהם תולעים.

5. והאם פירות הגדלים בכל אלו בשביעית חייב לעשרן.

6. אם הם גדלים במרפסת פתוחה שהיא מקום סוכה שלו, האם יכול לצורך סוכות להכניסם לתוך הבית.

7. לא הכניסם לתוך הבית אלא השאירם בסוכה, האם מותר לו אחרי סוכות להוריד את הסכך שישארו במצב פתוח.

8. וכן אם הסוכה כל השנה מקורה בגג, ובערב סוכות מוריד את הגג כדי לסכך, האם חייב מיד להניח את הסכך, -

וכן להיפך כשמוריד את הסכך במוצאי סוכות להחזיר את הגג האם יכול להתעכב מעט או הרבה.

ד. למרות שהוא נקוב יל"ד דהוי ככלי בעלמא ויועיל מכירה ודלא קרקע, או"ח של"ו מ"ב סקמ"ב. - הזורע בתוך בית בשביעית ה"ז ספק בירושלמי, ובפאת השולחן כ' הערה נ"ב הכריע מספק שנחשב לספק דרבנן לקולא, אבל החזו"א כ"ב סק"א מצדד שנחשב דאורייתא, אמנם באינו נקוב מצרפו להיתר. - אלא שמ"מ מאחר ולענין מעשר

מבואר בר"מ פ"א ממעשר הל"י שחייב, א"כ לכאורה יתחייב בכל האופנים מספק לחשוש שאינו קדוש, אלא שתלוי במחלוקת האם דברים הגדלים בשנת השביעית שייך בהם מעשר או ששנת השביעית פטורה מהמעשר. - ובגדר

פטור ומעלת בית בחזו"א כ"ב סוסק"א כתב שגג ודאי מגדירו לבית, ומסתפק האם צריך מחיצות ובאיזה גובה, ובסימן כ' סק"ו ד"ה והזרוע כתב שההגדרה האם הוא רועץ וממילא תלוי במזיק או לא, - ובמקום שעושה הבית

בצורה של לתועלת נחשב כבית, וכמבואר במשנה. ועיין דר"א פ"א צה"ל סקק"ו - אמנם עדיין יש לעיין האם כאשר ההגדרה של בית הוא לרועץ, ממילא גם לדבר שהוא תועלת אבל הוא כבית ממש לכל דבר יאסר וכמו בחממות

לדברים המועילים, או שזה רק בשדה וכדו' שעשהו בצורת בית אבל בית ממש ודאי א"א להגדירו לשדה, ורק דברים המיוחדים כחממות התוצאה היא המגדירה. ועיין שבה"ל ח"ט רל"ז- רל"ח. - ואם ההגדרה לרועץ בבית אינו

במציאות על הקלקול אלא שע"י שהוא לרועץ וקלקול ממילא אינו נחשב לצורת מקום גידול, וכל שמופקע מצורת מקום גידול נחשב לבית ולא לשדה [ולכן זורע על גג חייב מה"ת בתרו"מ יור"ד רצ"ד כ"ו וביאור הגר"א שם] יל"ע

קנין הלכה

באופנים שהחשובים המשניים כגון מניעת תולעים וכדו' עדיפים מעל הפגיעה ברמת הצמיחה, האם נהפך לצורת גדילה או לא. - וכשמסיר הגג כתב בחזו"א שהוא תולדות זורע. - אמנם בחזו"א כתב שאהל ארעי אינו מבטל שם שדה, ויש לדון האם גם לענין שלא יחשב באותו שעה כזורע מהני, וממילא להחליף מגג לסכך גם אם לא מניחו מיד ממש מותר, או שרק לענין שדה ארעי אינו נחשב כלום. - ואם מהני גם לענין זורע, יש לעיין גם בסוכה הפתוחה כל השנה האם מה שכל הסוכות מכוסה נחשב כארעי, דאפשר שמאחר והפכו לסוכה ובית במהותו גם ארעי השתנה ואסור להחזירו.

ה. יש לו עציצים בבית.

1. אם הם נמצאים סמוך לחלון או לתריס, האם מותר לו לפתוח את התריס כאשר בפתיחתם השמש מועילה לגידול.
2. וכן כששופים את הבית, האם מותר להעבירם לחדר יותר מאוורר שמסייע לגידולו.
3. האם יש חילוק בין אם העציצים נקובים או לא נקובים - וכן אם הנקב הוא בתחתית העציץ או בצידו, למעלה או למטה - וכן כאשר הוא בתחתית, אבל בצד ממש.
4. והאם מותר בכלל להעבירו בגרירה מחדר אחד לשני, - וכשגר בקומה גבוהה האם תלוי איזה ריהוט יש לשכן מלמטה באותו חדר.
5. ואם רוצה לתת אותם מתנה לשכן הדר בקומה שונה ממנו כיצד יעבירו.
6. והאם מותר להעלות אותם על השולחן או להוריד.
7. ואם מונח על השולחן וכדו' אבל ענפיו גדלים ויוצאים לחוץ, ורוצה להעביר את כל העציץ לשולחן אחר.
8. והאם יכול ליישר את הענף שיעמוד כולו מעל העציץ ולא יטה החוצה.
9. והאם כדי שיוכל להעביר ללא ספיקות, מספיק להניח ניילון מתחת לנוף עצמו, או גם צריך להניח במרחק של יניקה באלכסון.
10. אם יוצא נוף רק של שתיל אחד מהעציץ, מה דינו של שתיל אחר שבאותו עציץ שלא יוצא נוף.
11. היתה העציץ ונפל ממנו כל האדמה או חלקו האם מותר להחזיר את העפר, והאם מותר בכלל להקימו ולהעמידו חזרה בצורה מסודרת.
12. ואם נשבר העציץ והאדמה עדיין מחוברת בשרשים או כבר התפרק חלקית, האם מותר להכניסו לכלי אחר.

ה. או"ח של"ו מ"ב סקמ"ב. - חלק מהפעולות כגון חדר אחר מופקע משם עבודת קרקע. - לשנות שיגיע אויר וכדו' האם נחשב כמלאכה, עבודה, או גרמא, מה"ת ומדרבנן, חזו"א כ"ב סוסק"א, דר"א סקנ"ו, שו"ת הר צבי או"ח ח"א רי"א, מנח"ש ח"א מ"א ג'. - וכשמכניסו למקום פתוח חמיר גם כי אפשר שהפכו מבית לחצר וכמו בגג, וממילא הפכו לצורת גדילה גמורה דר"א פ"א צה"ל סקק"י. - לענין נקוב [מבלי הנידון של בית] רדב"ז פ"א הל"ו, ד"ה ואין בודקין, חזו"א סימן סק"ה. - ולענין אינו נקוב האם גזרו בשביעית תורת הארץ ח"א פ"ז, חזו"א כ"ב סק"א. - וכשמתעקם ויצא מעיקר העציץ, יש לדון האם מותר להחזיר או שנחשוש לחומרא שריצפה לא יונקת וממילא כשמישרו יונק לפחות מהעציץ. - ובכל גרירה שמא זה עצמו עוקרו מעט, חו"ש פ"א הל"ו, - וכן נחשוש שמא השכן יש לו מתחת המקום ארון וכדו' דברים המפסיקים את היניקה וכשמעבירו אפילו בגרירה מחבר את יניקתו. - וכמעבירו למקום יותר גבוה יש לדון ע"פ המבו' באו"ח של"ו ומ"ב שם סקמ"ד ומנח"ש ח"א מ"א א-ב. - והאם נוף משפיע גם על העיקר שאינו נקוב וממילא משנה את היניקה. - וכן האם מגדיר את כולו לנקוב, חזו"א כ"ב סק"א ד"ה ובין, ועוקצין פ"ד ו, וט', משל"מ ביכורים פ"ב ה"ט, דבר אברהם ח"א כ"ה ח' סוף ד"ה וראיתי. - וצורת יניקת נוף, וכן נקב מהצד חזו"א ערלה א' ט"ז ב', ועוקצין ד' סק"ב. - ואם נשבר או היתה עיין יור"ד רצ"ט י"ט מתי נחשב שהתפרק לגמרי, אמנם מ"מ אפשר שמועיל לגידול, ועיין חו"ש פ"א הל"ה.

ו. מי שיש לו עציצים בבית.

1. האם יכול להשקותם כדי שלא יתייבשו.
2. האם יש חילוק בין אם גדלים בהם פרחי ריח או סתם נוי.
3. כאשר משקה האם צריך לצמצם בכמות המים.

קנין הלכה

4. והאם צריך לצמצם את זמני ההשקיה.
  5. האם שונה כאשר העציצים בגג פתוח, וכן באדניה המונחת על מעקה המרפסת.
  6. אם ישנם עלים כמושים או יבשים או צהובים וכדו' המכערים את הפרחים, האם מותר לו לתולשן.
  7. ואם צמח שבעציץ מתעקם, - או כולו, האם מותר להעמיד מקל ולקשור אותו אליו.
  8. ואם הצמח הגדל בו הוא צמח המטפס, האם מותר לקשור את המשך גידולו כדי שימשיך לטפס, - או לכוונו לכיוון מטה ולקשרו. - ולהיפך להתיר את הקשר כדי שיתפרק ולא יטפס.
  9. ואם המטרה בקשירה היא כדי שלא יגדל צמוד לחלון ויאפיל וכדו' האם מותר.
- ו. רב"ז פ"א הל"ו, ד"ה ואין בודקין, חזו"א סימן סק"ה, אמנם השקאה מותרת כמבואר בר"מ הל"י, ואפילו להפסד הפירות חזו"א כ"א י"ז, [דלא כמש"כ בסימן ט"ז סק"ד ד"ה והנה ועיין מש"כ באו"ח קל"ד סק"ד ד"ה והנה] ואפילו שאינם מאכל מבי"ט ח"ב ס"ד הביאו החזו"א י"ד ט'. - וכשהוא בחוץ על אדניה אין לו מעלת בית ואם אינו מפסיק ה"ז כשדה ממש - וליישר או לקשור מבואר בר"מ פ"א הל"ה ולא יפרק ולא יפסג, ובהלכה ה' ולא יכרוך, ואע"פ שהוא לאוקמי, מ"מ דברים שמיחזי כעבודה אסרו, חזו"א י"ז סק"ט, וסימן י"ח סק"ד, כ' סק"ה. ועיין תוספתא פ"א ז' חסדי דוד שם. - אמנם בכל מלאכות שאסורות רק מדרבנן בבית קיל טפי וכ"ש באינו נקוב וכמבואר בחזו"א כ"ב סק"א וסימן כ"ו סק"ד - ועדיין יש לעיין שי"א שכל ספיקו של הירושלמי לענין בית הוא רק מה"ת אבל מדרבנן לכו"ע אסור, ונפק"מ לפחות לנקוב עיין תורת הארץ פ"ו הגהה א', מנח"ש ח"א נ"א ו' ומה"ת קכ"ג ד' - אמנם כאשר המטרה היא שונה לגמרי אפשר שהוא מופקע מגדר הצורת עבודה ואינו קשור אפילו בפס"ד.

הנידונים והיסודות של שאלות ז' ח' שייכות זה לזה וחולקו מחמת אריכות הדברים

- ז. אתרוגים שיש סביבם קוצים.
1. האם מותר לחתוך אותם כדי שלא ינקבו את האתרוג ויפסלוהו. - וכן האם מותר להוריד עלים שסביבו כדי למנוע כתמים וכדו' שירידו מרמת הידורו. - והאם מותר לעטוף את האתרוגים כדי שלא יפגעו.
2. והאם מותר להעמיד לו תומכות או לקשור את ענפיו כדי שלא יתעקמו והאתרוגים יקבלו מכות ויפגמו.
3. ואם כאשר יסיר את הענפים שפוצעים את האתרוג יקל בכך ממשא העץ ויגדל יותר טוב.
4. והאם מותר לרסס עצי אתרוגים כדי שהפיטם לא יפול, או כדי שהעוקץ לא יפול.
5. וכן בתי אריזה שלא לוקחים פירות אלא ממה שנקטף מהעץ עצמו ולא ממה שכבר נפל, האם מותר לרסס רק כדי שעוקץ והחיבור יחזיקו מעמד עד הזמן שיבואו לקטוף אותם.
6. וכן האם מותר להשקות או לזבל וכדו' את עצי האתרוגים כדי שיהיו גדולים יותר ומהודרים, או כדי שיהיה להם שיעור.
7. וכן אם יש איחור בגדילת הפירות, האם מותר לזבלם ולהשקותם ולבצע פעולת לזרז את עונת ההבשלה שלהם כדי שיהיה לציבור בזמן.
8. וכן עץ פרי הדר, אפרסקים או אתרוגים, וכדו' שאם לא ידללו מקצת מהפירות, הפירות שיגדלו יהיו קטנים מאוד בגודל שאינו וראוי לאכלה בלי בשר פרי, או בשר מועט, - או פחות מהגודל - או היופי הרגיל של הפירות, האם מותר לדלדלם, - והאם יש חילוק בין הדוגמאות שהוזכרו.
9. והאם יש הבדל בין אם כבר גדלו הפירות ודואג שיגדלו יותר וכן שלא יפגמו, או שהכמות המרובה רק מעכבת בעד הפירות מלגדול.
10. וכן עגבניות שהרגילות היא שגדלים פעם בשנה, אמנם בכל שנה מטפלים בהם בעשיית דברים שסביבם שמחמת כך גדלים שוב, האם מותר לעשות כן בשביעית.
11. וכן האם מותר להשקות עץ ערבה כדי שיהיו העלים יותר גדולים - או כדי שיהיו יותר חזקים ועליהם לא יבלו - או כדי שיהיה עליהם לבלוב. - לגזום או לעשן את ההדסים כדי שיגדלו משולשים.
12. בכל הנ"ל, האם יש חילוק בין אם מחמת כל זה יפסלו לגמרי או שרק ירד רמת ההידור שלהם.
13. והאם יש חילוק בין אם מדובר בעץ אתרוגים יחיד וכן באתרוגים יחידים לבין פרדס שלם.

קנין הלכה

14. והאם יש חילוק בזה בין שדה פרטי, שדה הפקר, או של אוצר ב"ד.

15. ואם כאשר לא יעשה את הפעולות הנדרשות, רק בשנה זו לא יעשה פירות אבל אחרי השמיטה כאשר יחזור לטפל יצמח הכל כראוי.

16. והאם יש הבדל אם זה שדה של ישראל או של גוי.

17. והאם פרחי נוי או עשבי בשמים, או דשא, שכאשר לא ישקו אותם או יזבלו אותם יתקלקלו ויאבד מהנוי שלהם, האם מותר לטפל בהם.

ז. הסרת קוצים, וכן הסרת דבר המיצל שמפריע וכן להיפך אסור כמבואר בפהא"ש סימן כ' ס"ה מהתוספתא, מהרי"ל דיסקין כ"ז שביעית כ"ח, דר"א פ"א סקמ"ח צה"ל סקפ"ח. - ובהיתר של לאוקמי פשטות לשון הר"מ פ"א הל"י, מבואר שימות כל עץ שבה נראה רק היזק גמור, - ורק מלאכות דרבנן, - ושטעם וגדר ההיתר הוא כי לא גזרו בכה"ג, - ושבין נזק הקרקע ובין נזק הגידולים הותר, מאידך הזכיר בלשונו את העץ אבל לא את הפירות.

אבל בחזו"א סימן כ"א סקי"ז מבואר להלכה שכל המלאכות מותרות דלא כהנמוק"י שרק השקיה, וכן מבואר במהרי"ט ח"ב נ"ב, ובבית הלוי ח"ג סימן א', ושו"ת מהרי"ל דיסקין סימן כ"ז ד', וי"ב, ועדיין יש לדון האם כפי שמורה פשטות לשון הר"מ הל"י שימות כל עץ שבה, וממילא רק בהפסד כל האילן או גם במיעוטו של כל האילן, מהרי"ל דיסקין הנ"ל וחזו"א שם. - וביותר האם רק הפסד האילן או גם הפסד הפירות, חזו"א ט"ז סק"ד, כ"א סקי"ד, ומבי"ט ח"ב ס"ב ועיין תורת הארץ ח"ב פ"ב י"ט.

ואחרי שגם הפסד פירות נחשב להפסד, עדיין יש לדון האם לאוקמי הוא רק בדבר הקיים כבר או גם בדבר שמצד טבעו אמור לגדול ומפסיד שלא יגדל, ובחזו"א כ"א סקי"ד כתב שההיתר שלא ימות הכונה שלא יתן פירות בשנה זו - ואם גם זה נחשב לאוקמי, עדיין יש לדון כאשר מצד עצמו גדל פעם אחת כגון עגבניות אבל הרגילות היא שבכל שנה עושים פעולות שיגדלו פעמיים האם לכן כבר נחשב לאוקמי, או שמאחר ובמהותו אינו בטבעו כבר אינו נחשב לאוקמי. - ומאחר שסיבת ההיתר של פעולה עבור הפירות מבואר בחזו"א דמאחר ומותר לאכלם עד זמן הביעור למרות שאין כאן נזק לאדם מסויים יסוד ההיתר אינו הנזק הממוני של האדם אלא של הפרי המיועד לאדם ממילא אין חילוק בין של הפקר, אוצר ב"ד, או של אדם פרטי.

אלא בחזו"א שם נראה שפירות יחידים עדיין אינו נחשב להפסד, וכן מבואר בקונטרס השביעית, ויש לעיין האם זה דלא כהמבי"ט, או שנימא שהשקיה קיל, או שהמבי"ט מיירי באופן שכל המין נפסד ובכה"ג נחשב להפסד כי הגדרת מועט ומרובה אינו אלא ביחס לדבר עצמו, אבל כאשר הדבר מתקלקל לגמרי גם אם יעודו או מהותו הוא מועט כבר נחשב להפסד. - אמנם בחזו"א י"ד סק"ט ד"ה ובתשובת מבי"ט הביאו, ונראה שביאר דטעמו של המבי"ט משום שגדרו שוה לחוה"מ.

אמנם עדיין יש לדון האם אתרוג שיפסל נחשב להפסד, או שאינו מעיקר יעוד הפרי, או שנימא דמאחר וכיום זהו עיקר גידולו כן נחשב לאוקמי - וכן הדסים לשילוש - אבל ערבות מאחר ואינו לא למאכל כאתרוג ולא לריח כהדס וכולו רק למצווה גם למצווה יחשב כעיקרו - אלא שגם בזה יש עדיין לחלק בין השקיה לצורך לבלוב או אורך גדול או כדי שיהיה לו שיעור.

וגם בזה עדיין יש לדון האם רק כאשר יתקלקל כל הפרי או גם כאשר רק ירד מאיכותו כבר מותר, והאם ה"ה אתרוג שלא יפסל אבל ירד הרבה מהידורו, והדבר תלוי גם האם הגדרת הפסד בשביעית היא כעין המועד או שכאן הפסד לא נחשב הפסד כספי אלא הפסד של הפרי עצמו. - ונפק"מ גם לחלק בין לרסס לצורך הפיטם או העוקץ. - מאידך פירות שכבר נגמרו ורק לצורך חשבון צדדי צריך שיוכל להשאר על העץ אפשר שכבר אינו נחשב כלל לאוקמי, וכל ההיתר של הר"מ בהלכה ז' הוא רק משום לאוקמי.

וכן יש לדון לפי זה בפירות כאלו שאם לא עושים דילול וכדו' יש מהם שהפרי יגדל קטן מאוד ולא ראוי לאכילה, ויש שאמנם יהיה ראוי לאכילה אבל יהיה מועט מאוד, וגם בזה יש ב' דרגות אחד שיהיה מועט מאוד שחסר במהות וצורת הפרי הרגיל, ויש שכאשר יורידו יהיה גדול יפה ומשובח, שאפשר שבכה"ג כבר נחשב לאברויי למרות שכך צורת המכירה הרגילה שלו בכל שנה. ועיין בזה גם בצה"ל פ"א קע"ח.

אמנם אם הגדרת לאוקמי ואברויי הוא שגם כאשר הוא מניעת היזק אם הוא היזק תמידי המצוי מצד הטבע נחשב לאברויי

קנין הלכה

[ועיין מש"כ בספר זיו הים על הירושלמי פ"ב הל"ב בשם החזו"א, ומש"כ החזו"א בסימן כ' סק"ה ד"ה מו"ק ג' א', ובתפארת ישראל פ"ב מ"ד, בית הרידב"ז ס"א ס"ה] א"כ חלק מהדוגמאות שלעיל אסורות, ורק המתחדשות מותרות, אלא שמאידך כאשר נפסד יש מהם שמותר גם מצד פסידא במלאכות דרבנן.

ח. כאשר מסתפק אם כאשר ישאירם על המצב של עכשיו יתקלקל או לא.

1. האם מותר לו לעשות פעולות שימנעו את הנזק.

2. אם כל הנ"ל אירע בסוף שנת השביעית ואם ימתין עד השמינית ומיד בתחילתה יטפל לא יקרה נזק.

1. וכן באופנים שאם לא יזבל הפרי או העץ יתקלקלו, האם מחוייב להניח לפני שביעית שקיות זבל שמתפרקים לכל השנה כולה.

2. וכן אם לא הניח האם עליו להניח בשביעית שקית גדולה שיתפרק עם הזמן, וכן שיתפזר מאליו לכל המקומות, או יכול להניח כל פעם מעט וכן לפזרם לכמה מקומות.

3. וכאשר יכול להניח שקית קטנה של זבל ושקית גדולה שהכמות ישפיע באותה פעולה גם על שאר הצמחים, האם עליו להמנע מכך.

4. וכן האם צריך לסגור את הממטרה מיד כאשר כבר הגיע לכמות הנדרש או שיכול להשאיר כבר שישפיע מספיק ואולי אפילו גם לשאר העצים.

5. וכאשר הערבות או עציצים הזקוקים להשקייה הינם בודדים ומפוזרים, האם יכול להפעיל את הממטרה שישקה את כל השדה בבת אחת או עליו לטרוח ולסחוב דליים להשקות רק את אותם עצים בלבד.

6. ואם לא יכול לבד לסחוב האם עליו לשכור פועלים כאשר החשש הוא שהעיצים יתקלקלו או שרק הפירות יתקלקלו.

ח. בטעם ההיתר של לאוקמי כתב רש"י שאינו עבודה כלל, וממילא אינו היתר וקולא של פסידא אלא אינו מוגדר לעבודה, אמנם יש אומרים שהוא היתר של פסידא, ויש בכל צד קולא וחומר. - ועיין בדרך אמונה פ"א כ"א ד"ה אין שכתב נפק"מ גם בספק הפסד שכתב החזו"א סימן ט"ז סוסקי"ד שגם ספק מותר, ומאידך מבואר בכמה ראשונים שאסור. - אמנם מ"מ כשאסור כי אינו נחשב לאוקמי אלא לאברויי מצינו מקומות שכאשר הוא מלאכות דרבנן והוא במקום הפסד יש מקומות שחכמים התירו וזהו לכו"ע היתר של הפסד, וא"כ בזה לכאורה לכו"ע יתירו גם ספק.

עוד נפק"מ בזה כתב בד"א הל"ה ביאור הלכה ד"ה ולא [קטע המתחיל ולכאורה, אחרי הסוגריים] הוא שאפשר שבמלאכות שהוא לאוקמי מותר גם הפסד מועט, כי כבר מוגדר כאוקמי, משא"כ במקום שההיתר משום הפסד צריך מרובה. - ואמנם כאשר הנידון הוא הפסד ולא לאוקמי עדיין יש לדון מיהו הנפסד כי הרי הפירות הם הפקר. - מאידך אפשר שאוקמיי שאינו נחשב למלאכה מותר גם מאורע של יחיד אבל במקום שהוא משום הפסד מבואר בחזו"א י"ח סק"ד וסימן כ' סק"ה, שהתירו חז"ל רק למאורע של רבים ושונה מחוה"מ שנמדד לפי יחיד ורק ע"ז כתב כן החזו"א, ועיין מש"כ בזה בד"א הל"ט בביה"ל סוף ד"ה ועושין.

ובפעולה שהיא לאוקמי שיש בה גם אברויי, או שעיקרה הוא לאוקמי ויש בה גם לאברויי, עיין בביה"ל הנ"ל שאם הוא היתר של פסידא טפי מסתבר להתיר מאשר אם כל ההיתר הוא משום שאינה מלאכה. - ואם אינו עבודה כלל א"כ אינו צריך להמתין עד שמינית גם כשאפשר, אמנם בחזו"א כ"א סקי"ז ד"ה ולכן נראה שאסור [אמנם עיין מכתב החזו"א בד"א ח"ה מכתב כ"ב, ומש"כ בחו"ש פ"א בל"י שער הציון תפ"ד], וכן מבואר שם שעליו לצמצם בכל הפעולות ההכרחיות, [אמנם עיין מש"כ בזה בחו"ש פ"א הל"י ד"ה שיעור ההשקיה שאפשר שלא גזרו כלל וכוונת החזו"א רק בשאר מלאכות] וכאשר זה בפעולה אחת מהר"מ הל"ח נראה ג"כ שאסור, ועיין חזו"א סימן ט"ז סקי"ג ד"ה ודין, ומשפטי ארץ פ"ג ס"ז - אמנם כאשר החשש הוא הפירות לכאורה אינו קשור אליו מאשר לאדם אחר כי הם הפקר ממילא אינו מחוייב לטרוח וכ"ש להוציא הוצאות, והאם תלוי אם הוא היתר של פסידא או רק כי אינו נחשב לעבודת קרקע - והיה מקום לחלק שאם הטעם שאינו נחשב כמלאכה אין הבדל בין שדה הפקר לשדה פרטי, אבל אם הטעם הוא פסידא רק בשדה שנטשו וכדו' מותר אבל לא של אדם פרטי, - אמנם אם לצורך הפירות מותר והרי לבעלים אין ריוח מזה בשביעית בהכרח שהפסד כוונתו הוא שלא יהיה פירות ולא הפסד של הבעלים, אמנם עדיין יש לדון בהפסד העץ או הקרקע רק לשנה הבאה. ועיין בכ"ז בארוכה בשו"ת משנת יוסף ח"א תשו' י"ב.

קנין הלכה

ט. זריעה במים.

1. כגון להכניס גרעין אבוקדו לתוך צלוחית עם מים, או להכניס גרעיני חיטה במים כדי שינבוט.
2. ולהניח פרחים בעציץ עם מים כדי לשמרם.
3. וכן להכניס את ההדסים לתוך מים.
4. והאם שונה כאשר ענפי הפרחים קצת גדולים ובולטים החוצה.
5. ואם ע"י שמכניסים למים הם גם נפתחים.
6. והאם מותר בסוף שביעית לשרות זרעים במים כדי שיהיה נח ליזרע מיד אחרי שמיטה.

ט. ר"מ הל"ו, מהר"י קורקוס ביאר שהכוונה רק לשריה, שו"ת מהרי"ל דיסקין כ"ז דיני שביעית א'. מנח"ש תנינא קכ"ג ה'.

י. לזרוע דשא.

1. כדי לשחק עליו.
2. וכן עץ קוצים בשביל גדר חיה.
- י. פ"א הל"ד, חזו"א י"ט סק"כ, כלומר אפילו שאין בו קדו"ש.
- יא. מורה שרוצה לעשות הדגמה לתלמידים של זריעה.
  1. האם יכול לעשותו כשדעתו מיד לעקרו.
  2. ואם עושה את זה בכלי שאינו נקוב.
  3. ואם הוא בכלי שאין לו סיכוי להחזיק ואפילו לא להתחיל איזה גדילה.
  4. וכן אם הוא במקום שעוברים אנשים ודורכים, וממילא לא יצמח.
  5. ואם אין בכלי אדמה אלא צמר גפן עם מים וכדו'.
  6. והאם מותר להתלמד לחרוש בטרקטור או רק לנהוג בטרקטור בשדה ריקה המיועדת לזריעה או של הפקר ואינה מיועדת לזריעה, או בחול אשר על שפת הים.

י"א. פ"א הל"ו, רידב"ז שה"ה אינו נקוב. - חזו"א כ' סק"ה ד"ה הא דאמרו, ובדעתו לעקרו, מנ"ח מצוה ל"ב מוסך השבת מלאכת זורע. - ובשל חבירו חזו"א י"ט סק"כ. - ועיין מהר"י קורקוס, ויל"ע דא"כ גם על שפת הים, מכתבי החזו"א בסוף דר"א מכתב י"א, וכשאינו מתקיים כלל ה"ז כגללים.

יב. פירות הדר שחנטו בשישית.

1. האם מותר לקוטפן לא לצורך אכילה אלא כדי שלא יכבידו על הענף של העץ וישברו אותו, וכן בעצים חדשים שמורידים כדי שהעץ לא יוכחש.
2. וכן האם מותר לקוטפן כדרכן בשביעית כדי להניח מקום לפירות אחרים לגדול, - או לקטוף אותם בעודם קטנים מאוד ואינם ראויין כדי להניח לאחרים לגדול.
3. והאם בפירות כאלו שגדלו בשביעית ויצאו לשמינית מותר לבעה"ב עצמו לקטוף את אותם פירות כדי שיגדלו מעכשיו טוב.
4. וכן כאשר ישנם ענפים מנוגעים או יבשים שמקלקלים את שאר הענפים, האם מותר להורידם.
5. האם מותר לתלוש עלה או ענף כל שהוא סתם או לצורך עבודה בגן וכדו'.
6. וכן האם מותר לקטוף עלים לסכך, וכן לגזום גדר שמפריע למעבר, או לקטוף ענף שסמוך לחוט חשמל.
7. וכן לקטוף ענף שמחשיך את הבית או מסכך מעל הסוכה או מפיל עלים לתוך הבית, או מביא יתושים או דבורים וכדו' לבית.
8. בכל הנ"ל, האם יש חילוק בין עץ פרי, סרק, ומאיזה מין פרי העץ.
9. ובכל הנ"ל באופן המותר האם צריך להוריד בצמצום ממש או בריוח או אפילו לחשב את כל השנה כולה, או אפילו ללא חשבון.
10. בכל הנ"ל כאשר העץ שייך רק לאחד השכנים או ששייך לבעל החצר ממול, ושניהם נהנים מקיום העץ, האם עדיף ששכן יחתוך מאשר בעל העץ.

קנין הלכה

11. בכל הנ"ל, האם עדיף שיוריד ביד מאשר במגזמה וכדו'.

12. כשצריך ענפי סכך, האם יש עדיפות לקחת מאילן סרק מאשר עץ פירות וגם בעצי פרי.

יב. פ"א הל"ה שהסרת כל אלו או תמיכה שלא יפול מכלל מלאכה, כס"מ, חזו"א י"ז סק"ג, י"ב סק"ז - ולפי"ז שתי מטעים אחד סמוך לחבירו ושתיים מורידים פירות בשוה, האחד עובר איסור והשני לא - וכן מאחר ואינו דין קצירה יאסר אפילו בכל שהוא אפילו עלה אחד דלא כבקצירה שמועט מותר - וכן מאחר והוא עבודת הארץ ולא קצירה אין עדיפות באדם אחר מאשר בבעלים מלבד שלבעלים ניחא בגדילה ולשכן לא - וכן כאשר זה מצד עבודת הקרקע ולא מצד ניהוגי בעלות לא שייך היתר באוצר בי"ד יותר מהפקר - אמנם בכל הנ"ל יש גם נידון של פסי"ר שיתבאר במקומו בעז"ה. ומאחר ויש אומרים שבלאוקמי מותר רק מלאכות דרבנן, ממילא לדעת החזו"א שכל אילנות אחרים זמירה לאו דאורייתא וכן בגפן עצמו כל שאינו עושה בדקדוק מופקע מהמלאכה, ממילא כשיזיק מותר. ר"מ פ"א הל"ב, חזו"א כ"א ט"ו - ולמרות שכאן האיסור קצירה הוא מצד עבודת הארץ, מ"מ גם בזה ביד הוה רק תולדה - צה"ל סקל"א.

יג. כשמגיעים עופות לאכול מהעצים.

1. האם מותר להעמיד דחליל סמוך לעץ, או אפילו לחברו לעץ עצמו.

2. והאם מותר להניח מסביב ריח מבריה, או למרוח על העץ עצמו.

3. והאם מותר לתלות קמיע על העץ כדי שפירותיו לא יפלו.

4. וכן להניח ע"י העץ מודעה לעוברים במקום שיתפללו שהפירות לא יתקלקלו או אפילו שיגדלו טוב.

5. האם יש הבדל בכל זה בין אם כבר צומח ומתקלקל או שבכלל לא צומח.

6. והאם מי שתלה דבר כבד על ענף עץ עם פירות שמחמתו הענף מתחיל להשבר, האם מותר לו להוריד את החבילה.

7. והאם מותר לרסס את העץ כדי שלא יבואו תולעים, או כדי להמית את התולעים הנמצאים.

8. האם יש חילוק בין מרסס את העץ עצמו, או מרסס את השדה עצמו בארץ שסביבות העץ.

9. האם יש חילוק בין אם מקלקלים את כל הפרי, עושים בו נקבים וכדו' או רק פוגמים אותו.

10. וכן עץ ערבות שמצוי בהם תולעת [אקרית] המכרסמת את העליון, האם מותר לרסס מפניה כדי שלא תכרסם, או כדי שלא תפסלם לגמרי.

11. והאם מותר להוריד תולעים ביד.

12. והאם מותר להניח בפרדס מלכודות ומצודות לבעלי חיים.

13. והאם מותר לרסס את העצים עצמם כדי למנוע מהשכנים יתושים דבורים וכדו'.

יג. בעיקר הדבר יש מחלוקת הר"מ פ"א הל"ה, והרא"ש פ"ב מ"ד, לחם משנה הלכות יו"ט פ"ח הלכה י', פאת השולחן פ"א סקי"א, מקדש דוד נ"ט סק"ו, ואע"ג דהוי לאוקמי, אבל החזו"א י"ז סק"ט, וסקכ"ו כתב שלא כל לאוקמי התיירו, ומ"מ ביד מותר. - אמנם יש מחלקין שמותר רק כשפוגם, פאת השולחן פ"כ הל"ד ולדבריו לדין מותר, וכן יש מחלקין בין עושה מעשה בגוף האילן שנחשב לעבודה מאשר סביב כאישות, מהר"ל דיסקין כ"ז אות כ"ו. - ולהוריד משא חיצוני, יש לעיין האם דומה למש"כ בדר"א סקל"ה. - וגם באילן עצמו עדיין יש לעיין כשהמטרה היא חיצונית בלבד כשכנים. חזו"א י"ט סק"כ ד"ה וכתב, וסימן כ"ב סק"ד. - ר"מ פ"א הל"ז, דרך אמונה בה"ל ד"ה סוקרין, פאת השולחן כ' ס"ז, ועיין ירושלמי פ"ד הל"ד בביאור הגר"א שם, חזו"א כ"ב סק"ד, - ולחשה או תפילה ללא מעשה אסור תלוי בטעם איסור סיקרא למרות שאינו אלא סגולה. ועיין עוד פ"ג הל"ט ביה"ל ד"ה אף בזמן. ר"מ פ"א הל"ז. ועיין משפטי ארץ נספחים מכתב הגר"ש אלישיב. ועיין מנח"י ח"ה נ"ב.

יד. יש לו קוצים בחצר.

1. האם מותר לשורפם כדי למנוע נחשים.

2. או כדי שהחצר יראה יותר יפה.

3. או כדי שהעץ שסמוך אליו לא ינזק.

4. או כדי שלא יבואו משום מזיקים ויצמדו לצמחים ויזיקו אותם.

יד. ר"מ פ"א הל"ו מפני וכו', חזו"א סימן י"ט סק"כ.